

Designing a Phased Model of Crisis Management with the Empowerment Approach of Local Communities Using Meta-synthesis Approach

Hossein Mohebati Zohan

Ph.D. Candidate, Department of Public Administration, Birjand Branch, Islamic Azad University, Birjand, Iran. E-mail: mohebati135215@gmail.com

Nour-mohammad Yaghoubi

*Corresponding Author, Prof., Department of Management, Faculty of Management, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran. E-mail: yaghoubi@mgmt.usb.ac.ir

Mohammad Mohammadi

Assistant Prof., Department of Public Administration, Birjand Branch, Islamic Azad University, Birjand, Iran. E-mail: mohammadi@iaubir.ac.ir

Mehdi Mahmoudzadeh Washan

Assistant Prof., Department of Public Administration, Birjand Branch, Islamic Azad University, Birjand, Iran. E-mail: mahmodzaadeh@iaubir.ac.ir

Abstract

Objective: In recent years, an empowerment approach of local communities has emerged as one of the approaches used in crisis management. The present study aims to provide a Model of Crisis Management with an empowerment approach of local communities using a meta-synthesis approach.

Methods: This paper is conducted based on the archival research approach using Comparative method for identifying talent research approaches as a coding framework for the qualitative content analysis strategy using the meta-synthesis approach.

Results: In this study, the factors affecting crisis management with the capacity building approach of local communities in four categories: "factors related to the crisis prevention and mitigation phase", "factors related to the crisis preparedness phase", "factors related to the crisis response phase" and "Factors related to the post-crisis reconstruction and rehabilitation phase" were included. Also, each of these stages consisted of subsections.

Conclusion: Regarding the five-step model presented in this study, Given that a comprehensive and phased model for crisis management has not yet been developed with an emphasis on the

empowerment of local communities in the country, this study can be considered a comprehensive and appropriate roadmap for crisis management with empowerment approach of local communities in the country.

Keywords: Crisis management, Empowerment, Local communities, Meta-synthesis.

Citation: Mohebati Zohan, Hossein, Yaghoubi, Nour-mohammad, Mohammadi, Mohammad, Mahmoudzadeh Washan, Mehdi (2020). Designing a Phased Model of Crisis Management with the Empowerment Approach of Local Communities Using Meta-synthesis Approach. *Journal of Public Administration*, 12(2), 175-203. (in Persian)

Journal of Public Administration, 2020, Vol. 12, No.2, pp. 175-203

DOI: 10.22059/jipa.2020.305523.2771

Received: November 03, 2019; Accepted: February 21, 2020

© Faculty of Management, University of Tehran

طراحی الگوی مرحله‌ای مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی با استفاده از روش فراترکیب

حسین موهبتی زهان

دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران. رایانامه: mohebat135215@gmail.com

نورمحمد یعقوبی

* نویسنده مسئول، استاد، گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. رایانامه: yaghoubi@mgmt.usb.ac.ir

محمد محمدی

استادیار، گروه مدیریت دولتی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران. رایانامه: mohammadi@iaubir.ac.ir

مهدی محمودزاده واشان

استادیار، گروه مدیریت دولتی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران. رایانامه: mahmodzaadeh@iaubir.ac.ir

چکیده

هدف: طی سال‌های اخیر، ظرفیت‌سازی جوامع محلی به‌عنوان یکی از رویکردهای استفاده‌شده در مدیریت بحران مطرح شده است. پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی مرحله‌ای مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی با استفاده از روش فراترکیب انجام شده است.

روش: در این پژوهش، از راهبرد تحلیل محتوای کیفی با رویکرد قیاسی در چارچوب پژوهشی اسنادی استفاده شده و برای اجرای تحلیل محتوای کیفی نیز با روش فراترکیب، تدوین چارچوب کدگذاری مناسب انجام شده است.

یافته‌ها: در این پژوهش، عوامل مؤثر بر مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی در چهار دسته «عوامل مرتبط با مرحله پیشگیری و کاهش اثرهای بحران»، «عوامل مرتبط با مرحله آمادگی در برابر بحران»، «عوامل مرتبط با مرحله مقابله با بحران» و «عوامل مرتبط با مرحله بازسازی و بازتوانی پس از بحران» جای داده شدند. هر یک از این مراحل از زیربخش‌هایی تشکیل شدند.

نتیجه‌گیری: با توجه به اینکه تاکنون، در رابطه با الگوی پنج‌مرحله‌ای ارائه شده در این پژوهش برای مدیریت بحران با تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی در کشور، مدلی جامع و گام‌به‌گام ارائه نشده است، این پژوهش می‌تواند برای اجرای مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی در کشور نقشه راه جامع و مناسبی باشد.

کلیدواژه‌ها: مدیریت بحران، ظرفیت‌سازی، جوامع محلی، فراترکیب.

استناد: موهبتی زهان، حسین؛ یعقوبی، نورمحمد؛ محمدی، محمد؛ محمودزاده واشان، مهدی (۱۳۹۹). طراحی الگوی مرحله‌ای مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی با استفاده از روش فراترکیب. مدیریت دولتی، ۱۲(۲)، ۱۷۵-۲۰۳.

مقدمه

امروزه، وقوع بلایای طبیعی^۱، پدیده‌ای تکرارپذیر است (محمودی سفیدکوهی و رسولی، ۱۳۹۶) که همواره برای ساکنان کره زمین تهدیدی جدی محسوب می‌شود (موسوی، راشدی و نبی بیدهندی^۲، ۲۰۱۸). بلایای طبیعی، پدیده‌های غیرقابل پیش‌بینی مانند سیل، زلزله، طوفان و خشک‌سالی هستند که از کنترل انسان خارج بوده و می‌توانند به مناطق مختلف، خسارت شدیدی وارد کنند (تی‌پانیس و انتالا^۳، ۲۰۱۶ و آزادیان، شیرالی و ساکی^۴، ۲۰۱۴)، به‌گونه‌ای که گفته می‌شود، این بلایا و فجایع پس از آن، در بیست سال گذشته حدود ۸۰۰ میلیون نفر در جهان را تحت تأثیر قرار داده و باعث کشته شدن بسیاری از افراد و خسارت اقتصادی بیش از ۵۰ میلیارد دلار در دهه گذشته شده است (سلطانی، باغیانی مقدم، احرام‌پوش، باغیان و جعفری، ۲۰۱۶). از این رو، چگونگی پاسخ فوری و مؤثر و برنامه‌ریزی برای به حداقل رساندن عواقب چنین رویدادهای شدیدی، در سرتاسر جهان به مهم‌ترین مسئله تبدیل شده است (هوآنگ، جیانگ، یون و زوآ^۵، ۲۰۱۵). از سوی دیگر، کشور ایران با قرار گرفتن در مسیر کوهزایی آلپ و هیمالیا و برخورداری از اقلیم متغیر و ناپایداری‌های موقت و موسمی طی تاریخ، در اغلب نقاط مخاطرات طبیعی را تجربه کرده است (ارغان، ۱۳۹۵)، به‌طوری که آمارها نشان می‌دهند از چهل نوع بلایای طبیعی که در جهان رخ می‌دهد، ۳۱ نوع آن در ایران به وقوع می‌پیوندد (رحیمی و افشاری‌پور، ۱۳۹۷). بر همین اساس یکی از ده کشور بلاخیز دنیا محسوب می‌شود (رحمانی، واحدی، عابدی‌فرد و ابراهیمی‌پور، ۱۳۹۷). طی صد سال گذشته بالغ بر ۱۴۰,۰۰۰ نفر بر اثر بلایای طبیعی جان خود را در کشور از دست داده‌اند (پایگاه داده بلایای طبیعی بین‌المللی^۶، ۲۰۱۴) که این تعداد، ۶ درصد از سهم تلفات ناشی از وقوع بلایای طبیعی جهان را به خود اختصاص داده است (محرابی، ۱۳۹۳). بر این اساس و گفته‌های صلیب سرخ و هلال احمر، در صورت نبود تدابیر لازم در این خصوص، این شرایط می‌تواند به وقوع بحران در کشور منجر شود (کیخا، شهرکی، حدادی و نوری دلاوری، ۱۳۹۷) و همین موضوع لزوم توجه ویژه انواع ساختارهای دولتی و حکومتی کشور را به نحوه طراحی و پیاده‌سازی نظام‌های مدیریت بحران (پورعزت، فیروزپور و سعدآبادی، ۱۳۹۲) و بهره‌گیری از نظامی جامع و منسجم در این رابطه که در آن به پیش‌بینی‌ها و اقدامات لازم به‌منظور کاهش آسیب‌های ناشی از وقوع بلایای طبیعی، توجه می‌شود، نمایان می‌کند (پورموسوی، دارائی، فیروزپور و سعدآبادی، ۱۳۹۲). از سوی دیگر، تجارب حاصل از بحران‌های گذشته نشان می‌دهند که انجام عملیات واکنش اضطراری مقابله با بحران، به‌تنهایی از عهده دولت‌ها خارج است و برای انجام عملیات موفق امداد و نجات و کاهش خسارت و تلفات توسط نهادهای مسئول، مشارکت فردی و گروهی الزامی بوده و در خروج موفق از بحران بسیار مؤثر است (مطهری و رفیعیان، ۱۳۹۵). بنابراین می‌توان گفت، نگاه‌ها و استراتژی‌های مدیریت بحران در حال تغییر است. اما در ایران شواهد حاکی از آن است که این تغییر رویکرد و نگاه، هنوز در کشور اتفاق نیفتاده و در حال حاضر، نگاه دولت‌گرا و تمرکزگرا که سعی دارد به تدوین و پیاده‌سازی راهبردها از بالا به

1. Natural Disaster

3. Ponis & Ntalla

5. Huang, Jiang, Yuan & Zhao

2. Mousavi, Rashedi & Nabi Bidhendi

4. Azadian, Shirali, & Saki

6. EM-DAT

پایین اقدام کند، بر مدیریت بحران‌ها در کشور حاکم است و همین موضوع هزینه‌های زیادی را به دولت و جامعه تحمیل می‌کند و از اثربخشی کافی نیز برخوردار نیست (قربانی، عوض‌پور و سیرمی راد، ۱۳۹۶). از این رو، مسئولان باید برای حل این مسئله در فرایند مدیریت بحران در کشور، به تدوین و پیاده‌سازی راهبردها بر اساس رویکرد پایین به بالا که بر جلب مشارکت مردمی و اجتماعی متکی است، اقدام کنند، به‌گونه‌ای که بتوانند از طریق ظرفیت‌سازی جوامع محلی، علاوه بر شناسایی خطرهای تهدیدکننده توسط ساکنان اجتماعات محلی، افراد و گروه‌های فعال و تأثیرگذار جوامع را به فعالیت و ایفای نقش در تمامی مراحل چرخه مدیریت بحران فراخوانند (فالک^۱، ۲۰۰۳) و از این طریق، برای دستیابی به یک نظام مدیریت بحران اثربخش و اجرای موفق آن در کشور، شرایط لازم را فراهم آورند. بنابراین هدف این پژوهش، ارائه الگویی از مدیریت بحران با تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی است تا بدین طریق بتواند خلأ موجود در سیستم مدیریت بحران کشور را پر کند.

پیشینه نظری پژوهش

مدیریت بحران^۲

تاکنون، از بحران^۳ تعاریف زیادی ارائه شده است. در یکی از تعاریف، بحران را موقعیتی با احتمال وقوع کم و قدرت اثرگذاری زیاد دانسته‌اند (ارغان، ۱۳۹۵) که به‌صورت غیرمنتظره رخ می‌دهد و در خصوص آن، زمان کمی برای تصمیم‌گیری وجود دارد (واجسی‌چوویسز، زیچ و هالوبوویسز^۴، ۲۰۱۲). بحران‌ها، رویدادهای نامطلوبی هستند که باعث اختلال در شرایط عادی جامعه می‌شوند و به اقدام ضروری نیاز دارند (پورعزت و همکاران، ۱۳۹۲). بر این اساس، به‌منظور مهار و کاهش تلفات و خسارت‌های ناشی از بحران‌ها، وجود سیستمی به نام «سیستم مدیریت بحران» ضروری است (پاکباز خسروشاهی، ۱۳۹۷). مدیریت بحران، به‌عنوان فرایندی تعریف می‌شود که در شناسایی و پیش‌بینی بحران‌ها، طراحی و توسعه اقدامات به‌منظور جلوگیری از وقوع بحران‌ها یا وقوع حوادثی که در حال تبدیل شدن به بحران هستند و به حداقل رساندن اثرهای مخرب ناشی از وقوع بحران، سعی دارد (ام‌جی^۵، ۲۰۱۸). به بیان دیگر، مدیریت بحران به فرایندی گفته می‌شود که می‌تواند از بحران پیشگیری کند یا در صورت وقوع آن، در راستای کاهش خسارت، ایجاد آمادگی لازم، مقابله، امدادسانی سریع و بهبود اوضاع تا رسیدن به وضعیت عادی و بازسازی تلاش کند (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۷). مدیریت بحران شامل چهار رکن اصلی پیشگیری، آمادگی، واکنش، و بازسازی و عادی‌سازی است. این چهار رکن در رویکردی سه‌مرحله‌ای، شامل مرحله قبل از بحران، مرحله حین بحران و مرحله پس از بحران، گنجانیده شده‌اند که در نهایت، موجب کاهش هرچه بیشتر آثار و عوارض ناشی از وقوع بحران می‌شوند (کومبز و لوفر^۶، ۲۰۱۸).

1. Falk
3. Crisis Management
5. MG

2. Crisis
4. Wojciechowicz, Zych & Hołubowicz
6. Coombs & Laufer

رویکردهای مرتبط با مدیریت بحران

در رابطه با مدیریت بحران چهار رویکرد بحران‌گریزی، بحران‌ستیزی، بحران‌پذیری و رویکرد اجتماع‌محور وجود دارد. در رویکرد بحران‌گریزی، برای مقابله با بحران هیچ‌گونه آمادگی قبلی و برنامه مشخصی وجود نداشته و از راهبردهای انفعالی و واکنشی در قبال بحران‌ها استفاده می‌شود. در رویکرد بحران‌ستیزی، از بحران‌گریخته نمی‌شود، بلکه با پذیرش آن به‌عنوان قانونی طبیعی، با نوعی راهبرد فعال به مواجهه و مقابله با بحران پرداخته و از تمامی توان و ظرفیت‌های موجود برای پیش‌بینی بحران قبل از وقوع و مقابله مؤثر با آن در صورت وقوع بهره گرفته می‌شود (عرفانی و مرادی، ۱۳۹۵). در رویکرد بحران‌پذیری، علاوه بر پذیرش بحران به‌عنوان امری محتوم به پیش‌بینی و استقبال آن نیز پرداخته می‌شود. به‌عبارتی، با اتخاذ راهبردی فوق‌فعال، بر کشف فرصت‌های جدید و چشم‌اندازهای نو برای رشد و پویایی تأکید می‌شود (روشندل اربطانی، ۱۳۸۸). در رویکرد اجتماع‌محور که یکی از جدیدترین رویکردهای مدیریت بحران است، به مشارکت مردم در حل بحران‌های ناشی از وقوع حوادث طبیعی توجه ویژه‌ای می‌شود (رفعیان و مطهری، ۱۳۹۱)، به‌گونه‌ای که مشارکت مردم، اولویت‌بندی گروه‌های آسیب‌پذیر، خانواده‌ها و مردم در جامعه، اقدامات کاهش خطر جامعه و ظرفیت‌سازی جوامع محلی، از ارکان اصلی این رویکرد به‌شمار می‌آیند (کلانتری خلیل‌آباد، مهدویه و فلاح‌علی‌آبادی، ۱۳۹۱).

ظرفیت‌سازی جوامع محلی

جوامع محلی، حوزه جغرافیایی مشخص با مرزهای محدودی هستند که افراد در آن همدیگر را می‌شناسند، نیازها و منابع مشترک خود را شناسایی کرده و برای رفع نیازهای مشترک خود اهدافی مشترک طراحی کرده‌اند، در نتیجه برای دستیابی به اهداف مشترک خود برنامه‌ریزی کرده و فعالیت‌هایی را پیش‌بینی کرده‌اند و در اجرا نیز با هم همکاری دارند (مطهری و رفعیان، ۱۳۹۵). بر این اساس می‌توان گفت، ظرفیت‌سازی جوامع محلی اصطلاحی است که مقابل آسیب‌پذیری قرار دارد و عبارت است از ایجاد عوامل مثبتی که توانایی افراد را در یک اجتماع محلی برای سازگاری با مخاطرات افزایش می‌دهد (پورعزت و همکاران، ۱۳۹۲). اجتماعات محلی، هدف اصلی و در واقع گزینه اصلی در فرایند ظرفیت‌سازی به‌شمار می‌روند که در بیشتر برنامه‌ها و طرح‌های توسعه محلی از فرایند ظرفیت‌سازی در اجتماعات محلی، با عنوان ظرفیت‌سازی اجتماع‌محور نام برده می‌شود. از پیش‌نیازهای مهم برای ظرفیت‌سازی جوامع محلی، می‌توان به میزان تمایل افراد جوامع محلی به مشارکت و درگیری، میزان مهارت، دانش و توانایی‌های آنان، مدیریت و سازمان‌دهی اجتماع محلی، ایجاد ارتباطی قوی در فرایند تبادل، انتقال و ارائه اطلاعات و ایجاد انگیزش برای ابتکار عمل در اقدامات اشاره کرد (محمدی، ۱۳۸۸) که در نهایت موجب توسعه مهارت‌ها و دانش افراد، افزایش پیوندهای اجتماعی و ارتباطات میان افراد، توزیع خدمات تأثیرگذار و سیاست‌های مبتنی بر نیازهای اجتماعات محلی و راه‌حل‌های آن، مشارکت و درگیر شدن ذی‌نفعان در اجتماعات محلی، بسیج منافع برای نیازهای مربوط به اجتماعات محلی و پذیرش برنامه‌هایی که به توسعه اجتماعات محلی منجر می‌شود، می‌شود (کریمی، ۱۳۹۶).

پیشینه تجربی پژوهش

از دیدگاه تجربی، پژوهش‌های متعددی در رابطه با رویکرد اجتماع‌محور به مدیریت بحران انجام شده است. اما با توجه به اینکه بررسی همه پژوهش‌ها از حدود این مقاله خارج است، فقط برخی از پژوهش‌های داخلی و خارجی در جدول ۱، به‌طور خلاصه ارائه شده‌اند.

جدول ۱. پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با رویکرد اجتماع‌محور و ظرفیت‌سازی جوامع محلی در مدیریت بحران

نام محقق / سال	عنوان پژوهش	یافته‌های پژوهش
کریمی و تقی‌لو (۱۳۹۹)	مدیریت بحران اجتماع‌محور راهی به‌سوی توسعه پایدار	ارتباط میان سیاست مدیریت بحران و توانایی کشورها در رویارویی با خطرها و بهبود امور اقتصادی، اجتماعی و کاهش نابرابری‌های موجود در جامعه از طریق توسعه روحیه همکاری و ایجاد انگیزه مشارکت در بین مردم وجود رابطه‌ای هم‌افزا و تعاملی میان دو رویکرد قابلیت و اجتماع‌محور برای نیل به الگوی مدیریت بحران، به‌گونه‌ای رویکرد اجتماع‌محور، ابزار و پدیده‌ای مؤثر برای بسط رویکرد قابلیت در فراگرد مدیریت بحران است و در مقابل، عمق تئوریک و فلسفی رویکرد قابلیت می‌تواند به طراحی و مدیریت بهینه رویکرد اجتماع‌محور مدیریت بحران منتج شود.
فیروزپور، دارابی و سعدآبادی (۱۳۹۵)	الگوسازی رابطه میان رویکرد قابلیت و رویکرد اجتماع‌محور مدیریت بحران	وجود رابطه معنادار میان میزان سرمایه اجتماعی مرتبط با بحران در سطوح چهارگانه اجتماع محلی (فردی، گروهی، سازمانی و شبکه‌ای) و مدیریت خطرپذیری بحران
مطهری و رفیعیان (۱۳۹۵)	تبیین مدلی به‌منظور ارتقای مدیریت بحران با رویکرد اجتماع‌محور	وجود رابطه معنادار میان میزان سرمایه اجتماعی مرتبط با بحران در سطوح چهارگانه اجتماع محلی (فردی، گروهی، سازمانی و شبکه‌ای) و مدیریت خطرپذیری بحران
پورموسوی و همکاران (۱۳۹۲)	رویکرد آینده‌پژوهانه به تدوین راهبرد فوق فعال مدیریت بحران با تأکید بر اجتماع‌محوری	تأکید بر تدوین و اجرای سناریوهای منطبق با شرایط، ویژگی‌ها و ظرفیت‌های خاص محله‌های شهری با هدف آمادگی برای مواجهه با انواع بلایای طبیعی و کنترل پیامدهای آن و ایجاد زمینه مناسب برای هم‌افزایی و اثربخشی این دو رویکرد فوق فعال و اجتماع‌محور مدیریت بحران در تعامل با یکدیگر از طریق انطباق زیاد میان آنها
رفیعیان و مطهری (۱۳۹۱)	طراحی مدلی برای بررسی رویکرد مدیریت ریسک بحران اجتماع‌محور	ارائه مدل مدیریت ریسک بحران اجتماع‌محور و وجود رابطه معنادار میان شاخص‌های مسئولیت‌پذیری و نحوه مدیریت، سازمان‌دهی گروه دوام با مؤلفه‌های ادراکی و رفتاری مدیریت ریسک بحران، به‌جز شاخص انسجام در سطح گروه دوام
رابیول اسلام، اینگام، هیکس و کلی ^۱ (۲۰۱۸)	نقش مشارکت جوامع محلی در مقابله با مخاطرات	اثربخشی بیشتر برنامه‌های مقابله با مخاطرات در مکان‌های بهره‌مند از مشارکت در کشور بنگلادش
بادو و باتیونا ^۲ (۲۰۱۸)	آیا مدیریت مشارکتی ظرفیت انطباق محلی را ایجاد می‌کند یا خیر؟	افزایش سطح توانمندی جوامع محلی از طریق مدیریت مشارکتی و بهره بردن از مشارکت آنان در مقابله با خطرهای بحران کم‌آبی و تخریب منابع طبیعی
پاترسون، ویل و پاتر ^۳ (۲۰۱۰)	نقش جامعه محلی در واکنش به سوانح	اهمیت شبکه‌های اجتماعی، نگرش، اعتماد بین افراد و انسجام اجتماعی در کاهش آسیب‌پذیری جامعه در برابر سوانح طبیعی
اداره ایالات متحده کاهش ریسک بلایای طبیعی ^۴ (۲۰۰۸)	تسهیلات جهانی برای کاهش و بازیابی مخاطرات: مشارکتی برای بازیابی مخاطرات در کشورهای پرخطر	وجود نقش سازنده مشارکت ذی‌نفعان، ارتقای همکاری، تشریک مساعی عاملان توسعه در سطوح مختلف برای بسیج مشارکتی، توجه به ساختارهای اجتماعی و افزایش کارایی در مراحل بازسازی و بازیابی و سایر مراحل مدیریت بحران
فالک (۲۰۰۳)	آماده‌سازی برای مواجهه با بلایا؛ رویکرد اجتماع‌محور	اهمیت نقش آموزش‌های عمومی و آگاهی‌بخشی به افراد و مشارکت میان آنان در بهبود مرحله آمادگی فرایند مدیریت بحران

1. Rabiul islam, Ingha, Hicks & Kelly
3. Patterson, Weil & Patel

2. Bado & Bationo
4. United Nations Office for Disaster Risk (UNISDR)

همان‌طور که پژوهش‌های بالا نشان می‌دهند، مدیریت بحران اجتماع‌محور از دیدگاه‌های مختلفی بررسی شده است. اما هر یک از این پژوهش‌ها، فقط با شناسایی زمینه‌های خاص و محدودی از این رویکرد، مدیریت بحران را بررسی کرده و نگاهی کلی به این موضوع داشته‌اند. همچنین، در این پژوهش‌ها، به نقش ظرفیت‌سازی جوامع محلی در هر مرحله از مدیریت بحران، کمتر پرداخته شده که نشان‌دهنده یک خلأ پژوهشی در رابطه با نقش ظرفیت‌سازی جوامع محلی در فرایند مدیریت بحران است. از این رو، پژوهش حاضر سعی دارد، با نگاهی موشکافانه و دقیق فرایند مدیریت بحران را با تأکید بر نقش ظرفیت‌سازی جوامع محلی در هر مرحله از این فرایند بررسی کرده و در نهایت، در راستای فرایند مدیریت بحران با تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی، الگویی متناسب با ساختار مدیریت بحران کشور ارائه دهد. همین موضوع، وجه تمایز و نوآوری آن در مقایسه با سایر پژوهش‌های انجام‌شده در رابطه با مدیریت بحران است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوا^۱، مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی و پژوهش‌های پشتیبان آن را بررسی کرده است. تحلیل محتوا، روشی پژوهشی برای گرفتن نتایج معتبر و قابل تکرار از داده‌های استخراج‌شده از متن است. به بیان دیگر، تحلیل محتوا فنی است که به کمک آن، ویژگی‌های خاص پیام‌ها به‌طور نظام‌یافته و عینی شناسایی می‌شوند (رضوانی، ۱۳۸۹). به‌طور کلی، تحلیل محتوا به دو نوع «تحلیل محتوای کیفی»^۲ و «تحلیل محتوای کمی»^۳ تقسیم می‌شود. تحلیل محتوای کمی، فنی پژوهشی برای توصیف نظام‌مند، عینی و کمی محتوای آشکار ارتباطات است. در این نوع تحلیل محتوا، داده‌های متنی در قالب مقوله‌ها کدگذاری شده و با استفاده از آمار توصیف می‌شوند. در مقابل، تحلیل محتوای کیفی، روشی برای توصیف نظام‌مند معنای داده‌های کیفی است که در آن، پژوهشگر بر اساس دانش خود و پژوهشی که انجام می‌دهد، در پی آن است تا دریابد که تک‌واژه‌ها، عبارات، جمله‌ها یا بندها، می‌توانند پیام‌هایی را بازنمایی کنند (تسلیمی و علی‌پور، ۱۳۹۸). تحلیل محتوای کیفی می‌تواند با رویکرد قیاسی یا استقرایی انجام شود و انتخاب رویکرد مناسب بر اساس هدف پژوهش انجام می‌شود. بر این اساس، زمانی از رویکرد استقرایی استفاده می‌شود که درباره پدیده مد نظر، دانش پیشین کافی وجود ندارد یا دانش موجود منسجم نبوده و تکه‌تکه است. در مقابل، زمانی از رویکرد قیاسی استفاده می‌شود که ساختار تحلیل بر پایه دانش پیشین بنا نهاده شده باشد یا هدف پژوهش، آزمون نظریه است (کریم‌میان، محمدی، قاضی نوری و ذوالفقارزاده کرمانی، ۱۳۹۸). بنابراین در این پژوهش، از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد قیاسی و با بهره‌گیری از روش فراترکیب^۴ استفاده شده است. فراترکیب نوعی پژوهش کیفی است که نتایج پژوهش‌های مختلف، ولی مرتبط به هم کیفی را با یکدیگر تلفیق و یکپارچه می‌کند و با فراهم کردن نگرشی نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف، موضوع‌ها و استعاره‌های جدید و اساسی را کشف می‌کند و با این روش، دانش جاری را ارتقا می‌دهد و دید جامع و گسترده‌ای را در

1. Content Analysis

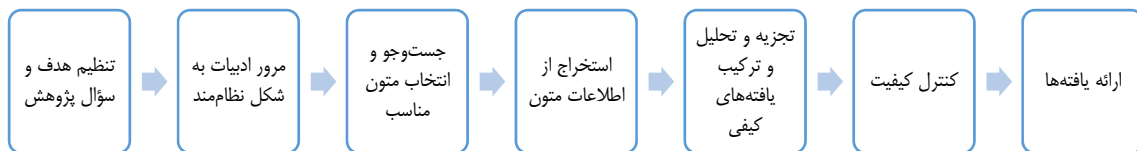
2. Qualitative Content Analysis

3. Quantitative Content Analysis

4. Meta-Synthesis

رابطه با مسائل به وجود می‌آورد. بنابراین، فراترکیب مستلزم این است که پژوهشگر بازنگری دقیق و عمیقی انجام دهد و یافته‌های پژوهش‌های کیفی مرتبط را ترکیب کند (دقتی، یعقوبی، کمالیان، دهقانی، ۱۳۹۸). شناخته‌شده‌ترین الگوهای اجرای روش فراترکیب، شامل الگوی سه‌مرحله‌ای نوبلت و هیر^۱ (۱۹۸۸)، الگوی شش‌مرحله‌ای والش و داون^۲ (۲۰۰۵) و الگوی هفت‌مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو^۳ (۲۰۰۷) است. در این پژوهش، الگوی سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) به کار رفته است که در پژوهش‌های فراترکیب بیشترین استفاده را دارد. مراحل روش فراترکیب در شکل ۱، نشان داده شده است.

شکل ۱. گام‌های متوالی روش فراترکیب

گام نخست: تنظیم پرسش‌های پژوهش

برای تنظیم پرسش‌های پژوهش، از پارامترهای چه چیزی (What)، چه کسی یا جامعه مورد مطالعه (Who)، محدوده زمانی (When) و چه روشی (How) طبق جدول ۲، استفاده شده است.

جدول ۲. تنظیم پرسش‌های پژوهش

پاسخ پرسش	پارامترهای پرسشی	
الگوی مدیریت بحران با تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی	What	چه چیزی
تمامی پایگاه‌های داده، نشریه‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش	Who	چه جامعه‌ای
از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰	When	محدودیت زمانی
تحلیل محتوا و فراترکیب	How	چگونگی روش

گام دوم: بررسی نظام‌مند متون

در این پژوهش پایگاه‌های داده، ژورنال‌ها و موتورهای جست‌وجوی مختلفی با تمرکز بر پژوهش‌های مرتبط با مدیریت بحران بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰ بررسی شدند. به دلیل اینکه نتایج پژوهش‌های موجود در این بازه زمانی، انعکاس یافته‌های پژوهش‌های گذشته در رابطه با مدیریت بحران هستند، این محدوده زمانی برای پژوهش کیفی در نظر گرفته شد. برای جست‌وجوی مقاله‌های پژوهش، از کلیدواژه‌های متنوعی از جمله مدیریت بحران، مدیریت بلایای طبیعی،

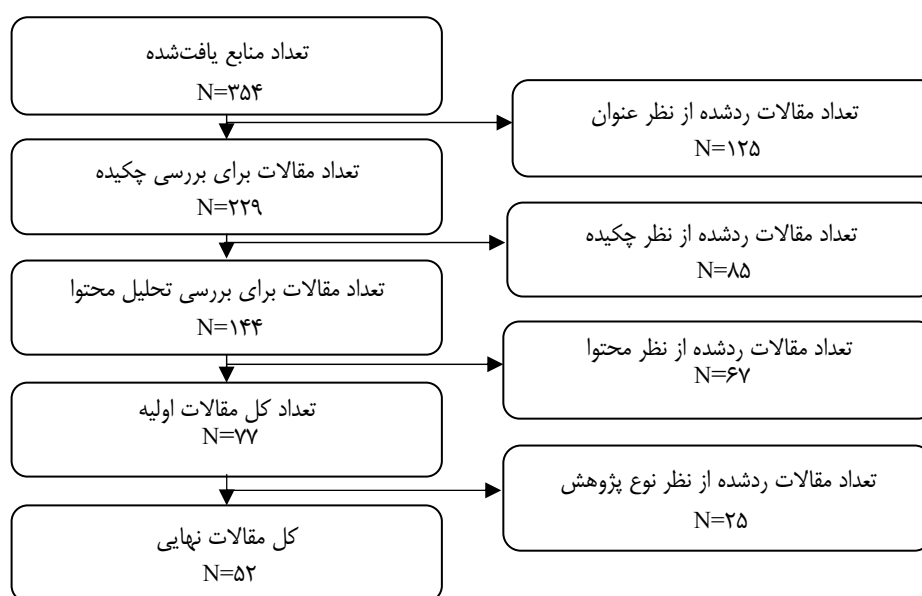
1. Nobelt & Hare
3. Sandelowski & Barroso

2. Walsh & Downe

مدیریت مخاطرات طبیعی، مدیریت بحران اجتماع‌محور و ظرفیت‌سازی جوامع محلی استفاده شد. در نتیجه جست‌وجو و بررسی پایگاه‌های داده و با استفاده از کلیدواژه‌های مد نظر، ۳۵۴ مقاله یافت شد.

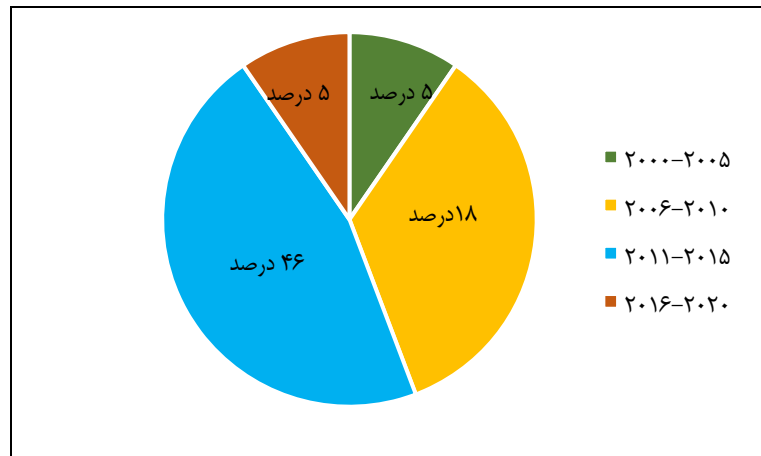
گام سوم: جست‌وجو و انتخاب مقاله‌های مناسب

برای انتخاب مقاله‌های مناسب بر اساس الگوریتم نشان‌داده‌شده در شکل ۲، پارامترهای مختلفی مانند عنوان، چکیده، محتوا، دسترسی، کیفیت و محتوای روش پژوهش ارزیابی شده‌اند.

شکل ۲. الگوریتم انتخاب مقاله‌های نهایی

بر اساس شکل ۲ در گام نخست، ۳۵۴ منبع شناسایی شدند. در گام دوم، از میان منابع شناسایی‌شده، ۱۲۵ بر اساس مرور عنوان آنها با توجه به اینکه کلیدواژه‌های مد نظر در آنها قرار داد، به دلیل اینکه با هدف پژوهش تناسب نداشتند، کنار گذاشته شدند. در نتیجه ۲۲۹ مقاله با عنوان متناسب برای بررسی چکیده باقی ماندند. در گام سوم، چکیده مقاله‌های منتخب با تأکید بر دو پرسش کلی اینکه هدف پژوهش به روشنی بیان شده است و آیا روش کیفی مناسب استفاده شده است، بررسی شدند و ۸۵ پژوهش در این گام کنار گذاشته شدند. در ادامه، محتوای ۱۴۴ مقاله به طور کامل از نظر طرح پژوهش، کیفیت اجرای روش، تحلیل داده‌ها و یافته‌ها بازخوانی شدند. از میان این مقالات نیز، ۶۷ مقاله کنار گذاشته شده و در گام آخر، ۲۵ مقاله با ارزیابی دقیق‌تر معیاری به نام «نوع پژوهش» کنار گذاشته شدند و در نهایت، ۵۲ مقاله برای انجام تحلیل محتوا انتخاب شدند. نمودار شکل ۳، پراکنش مقالات نهایی را بر اساس سال انتشار آنها نشان داده است.

شکل ۳. پراکنش مقالات نهایی بر اساس سال انتشار

گام چهارم: استخراج نتایج

در این مرحله، پژوهش‌ها بر اساس مرجع مربوط به هر مقاله شامل نام و نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار و اجزای هماهنگی بیان شده که در هر پژوهش به آنها اشاره شده است، طبقه‌بندی شدند. با توجه به پرسش پژوهش مبتنی بر «ارائه الگوی مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی»، عوامل مؤثر در قالب ۱۷۲ کد از متن پژوهش‌های مدنظر، استخراج شدند. نتایج این فرایند در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳. کدهای استخراج‌شده از مقاله‌های نهایی^۱

منابع	کدها
کار و ای‌هاسان ^۲ ، ۲۰۰۸؛ آپارسالان و همکاران ^۳ ، ۲۰۰۸؛ توزکایا، ییلماز و توزکایا ^۴ ، ۲۰۱۵؛ شوکیانگ ^۵ ، ۲۰۱۳؛ هانگ و ایکسیاهوا ^۶ ، ۲۰۱۱؛ کیلسی ^۷ ، ۲۰۱۲؛ ناپی و سوزا ^۸ ، ۲۰۱۴؛ کاتر و همکاران ^۹ ، ۲۰۰۸؛ تی‌پانیس و انتالا، ۲۰۱۶ و حمیدوویس ^{۱۰} ، ۲۰۱۲	فاصله ساختمان‌ها و مکان‌های حساس از تأسیسات خطرزا (مانند پمپ گاز و بنزین) و خطوط فشار قوی برق، فاصله ساختمان‌ها و مکان‌های حساس از فاضلاب شهری، رودخانه‌ها و مصب آنها، فاصله ساختمان‌ها و مکان‌های حساس از گسل، نزدیکی ساختمان‌ها و مکان‌های حساس به مراکز درمانی و آتش‌نشانی، نزدیکی ساختمان‌ها و مکان‌های حساس به فضاهای باز یا فضاهای سبز، نزدیکی ساختمان‌ها و مکان‌های حساس به راه‌ها و شبکه‌های ارتباطی، ساخت‌وساز متناسب با کاربری اراضی و تراکم جمعیتی در یک منطقه

۱. به دلیل تعداد زیاد کدهای شناسایی‌شده، پژوهشگر کدهای مربوط به هر مفهوم و منابع استفاده‌شده از آنها را در یک سطر از جدول ارائه داده است.

2. Kar & Hodgson

4. Tuzkaya, Yilmazer & Tuzkaya

6. Hong & Xiaohua

8. Nappi & Souza

10. Hamidovice

3. Alparslan et. al

5. Shouqiang

7. Kilci

9. Cutter et. al

ادامه جدول ۳

منابع	کدها
ویل و کامپانلا ^۱ ، ۲۰۰۵؛ ارنستون و همکاران ^۲ ، ۲۰۱۰؛ پندال، تیودوس و فرانکس ^۳ ، ۲۰۱۲؛ کاندارا، آکوستا، استرن، یوچرینز و ویلامز ^۴ ، ۲۰۱۱؛ نوریس، استیونز، پی‌فربوم و ویچ ^۵ ، ۲۰۰۸؛ اسپرینگیت و همکاران ^۶ ، ۲۰۱۱؛ پیترزاک و همکاران ^۷ ، ۲۰۱۲؛ پلوگ و همکاران ^۸ ، ۲۰۱۳؛ کارتیر و تیلور ^۹ ، ۲۰۲۰ و شریب، نوریس و گالا ^{۱۰} ، ۲۰۱۰	استحکام و مقاومت ساختمان و زیرساخت‌ها، اعمال مقررات و استانداردهای ایمنی در ساخت‌وساز، هوشمندسازی ساختمان (تجهیز ساختمان به ابزار پیش‌بینی بحران و خطر)، به‌سازی و مرمت بناهای فرسوده، کیفیت ساختمان‌ها از نظر جنس مصالح به‌کاررفته در آن و به‌کارگیری اصول و ضوابط شهرسازی
ویل و کامپانلا، ۲۰۰۵؛ ارنستون و همکاران، ۲۰۱۰؛ پندال و همکاران، ۲۰۱۲؛ کاندارا و همکاران ^{۱۱} ، ۲۰۱۱؛ پلوگ و همکاران، ۲۰۱۳؛ شریب و همکاران، ۲۰۱۰؛ کاتر، بورتون و امریج ^{۱۲} ، ۲۰۱۰ و فالک ^{۱۳} ، ۲۰۰۶	مطلوب بودن وضعیت تلفن و اینترنت در شهر، مطلوب بودن وضعیت آب، برق و گاز، سهولت تأمین انرژی مورد نیاز شهر (مانند آب، برق و ...)، استاندارد بودن خیابان‌ها و جاده‌های شهری، وجود پناهگاه‌های مناسب هنگام بحران و وجود شبکه‌های ارتباطی اضطراری
نوریس و همکاران، ۲۰۰۸؛ کاتر و همکاران، ۲۰۱۰؛ فالک، ۲۰۰۶؛ اسپرینگیت و همکاران، ۲۰۱۱؛ کاندارا و همکاران، ۲۰۱۱ و مانیئا ^{۱۴} ، ۲۰۰۶	تعداد نهادهای محلی فعال، دسترسی نهادهای دولتی و محلی به اطلاعات، وجود نیروهای آموزش‌دیده و داوطلب در نهادهای دولتی و محلی، وجود قوانین و مقررات مرتبط با مدیریت بحران، تعامل نهادهای محلی با مردم و نهادهای دولتی، مسئولیت‌پذیری نهادهای دولتی و محلی و پاسخ‌گو بودن مدیران دولتی و محلی در مقابل شهروندان، آگاهی مدیران دولتی و محلی از خطرهای تهدیدکننده شهر، نحوه مدیریت یا واکنش مدیران دولتی و محلی به بحران و سوانح، انتقال تجارب مدیران به یکدیگر در رابطه با مدیریت بحران و طراحی برنامه‌های جامع برای مقابله با بحران
لوفر ^{۱۵} ، ۲۰۱۵؛ فالک، ۲۰۰۳؛ تی‌پانیس و آنتالا، ۲۰۱۶؛ حمیدوویس، ۲۰۱۲؛ کاپولا ^{۱۶} ، ۲۰۰۷؛ برین‌استین ^{۱۷} ، ۲۰۱۱ و اصغر، الاهاکون و چوریلانو ^{۱۸} ، ۲۰۰۶	دانش‌شناسایی مناطق بحران‌خیز و مکان‌های پرخطر، دانش چگونگی مقاوم‌سازی ساختمان‌ها، دانش مدیریت کاربری اراضی، دانش رهبری مردم، دانش امدادهای اولیه و برقراری ارتباط با مراکز ذی‌ربط و دانش بسیج عمومی و سازمان‌دهی نیروهای محلی، دانش نحوه جلب کمک و اعتبارات به‌منظور بازسازی مناطق بحران‌زده، دانش مکان‌یابی مجدد دور از خطر ساخت‌وسازها و دانش تخمین خسارت‌های جانی و مالی پس از وقوع بحران

1. Vale & Campanella

3. Pendall, Theodos & Franks

5. Norris, Stevens, Pfefferbaum & Wyche

7. Pietrzak et. al

9. Cartier & Tylor

11. Chakdara et. al

13. Folke

15. Lufer

17. Bernstein

2. Ernstson et. al

4. Chandra, Acosta, Stern & Uscher-Pines

6. Springgate et. al

8. Plough et. al

10. Sherrieb, Norris & Galea

12. Cutter, Burton & Emrich

14. Manyena

16. Coppola

18. Asghar, Alahakoon & Churilov

ادامه جدول ۳

منابع	کدها
لوفر، ^{۱۵} ؛ فالک، ^{۲۰۰۳} ؛ کولز، ^{۲۰۱۱} ؛ ساندلیوس و هارت، ^۲ ؛ رابرت و لاجتا، ^۳ ؛ باکوس، ^۴ ؛ ۲۰۱۸	آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با خطر وقوع بحران، آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با ضوابط ایمنی در برابر بحران، آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با وضعیت ایمنی منطقه، آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با بیمه حوادث، آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با پیامدهای وقوع بحران، آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با اصول بازسازی مناطق آسیب‌دیده پس از وقوع بحران و آگاهی‌بخشی به افراد درباره انواع روش‌های ارتباطی و هشداردهنده
حمیدوویس، ^{۲۰۱۲} ؛ مورالس و لورنا، ^۵ ؛ هرزاگ، ^۶ ؛ ۲۰۰۷ و لیکسین و جونکیسیو، ^۷ ؛ ۲۰۱۱	شناسایی بافت‌های آسیب‌پذیر و برنامه‌ریزی برای بهبود وضعیت آنان، پیش‌بینی فضاهای باز به تعداد کافی و با فواصل زیاد و متناسب با بافت مسکونی، توزیع و پوشش کامل شبکه راه‌ها، ترمیم زیرساخت‌های شهری (مانند راه‌ها، لوله‌کشی‌های آب و گاز و ...)، توزیع متعادل جمعیت در سطح شهر، توزیع مناسب مراکز امدادی در بخش‌های مختلف شهر و تهیه و تنظیم نقشه محل‌های بحران‌زا و بحران‌زدا
پندال، و همکاران ^{۲۰۱۲} ؛ موسوی و همکاران، ^{۲۰۱۸} ؛ مارو، ^۸ ؛ ماگوئیر و هاگن، ^۹ ؛ آدگر، ^{۱۰} ؛ ۲۰۱۰؛ فالک، ^{۲۰۰۳} ؛ پیترزاک و همکاران، ^{۲۰۱۲} ؛ کاندارا و همکاران، ^{۲۰۱۱} و برونئا، چانگ، گوچی و لی، ^{۱۱} ؛ ۲۰۰۳	سطح دانش افراد در رابطه با بحران، نگرش افراد در خصوص بحران، میزان درگیری اجتماعی افراد در مواقع بروز بحران، توانایی انطباق افراد با تنش‌ها و آشفتگی‌ها هنگام بروز بحران، مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با مدیریت بحران، همکاری مردم به صورت داوطلبانه در فعالیت‌های مرتبط با مدیریت بحران و تمایل افراد به شرکت در کارگاه‌های آموزشی در رابطه با مدیریت بحران
حمیدوویس، ^{۲۰۱۲} ؛ هرزاگ، ^۶ ؛ ۲۰۰۷ و لیکسین و جونکیسیو، ^۷ ؛ ۲۰۱۱	برخورداری از انبارهای ذخیره‌سازی، ذخیره‌سازی لوازم بهداشتی، اسکان، پوشاک، لوازم گرم‌آزا و سرمازا و فراهم کردن منابع و خدمات به منظور پشتیبانی از حادثه در زمان وقوع بحران
احمدی، ^{۱۲} ؛ ۲۰۱۵؛ باکس، ^{۱۳} ؛ ۲۰۱۲؛ بایون، ^{۱۴} ؛ ۲۰۱۳؛ چن، ^{۱۵} ؛ ۲۰۱۴ و قصابی و زارع فرشبانی، ^{۱۶} ؛ ۲۰۱۵	رصد مستمر و هدایت افکار عمومی در رابطه با بحران با رعایت اصول علمی پیام‌رسانی توسط رسانه‌ها، شناساندن بحران و وضعیت آن به افراد توسط رسانه‌ها، اطلاع‌رسانی به مردم در رابطه با بحران توسط رسانه‌ها، ایجاد هم‌بستگی عمومی از طریق بسیج و انسجام عمومی توسط رسانه‌ها، ایجاد ستاد خبری بر حسب دستورالعمل‌های قبلی توسط رسانه‌ها، جمع‌آوری اطلاعات جدید و مکتوب در رابطه با بحران توسط رسانه‌ها، ترغیب مردم و مسئولان به انجام فرایند امداد و نجات بازماندگان توسط رسانه‌ها در زمان وقوع بحران، ترمیم و تسکین آلام مصیبت‌دیدگان توسط رسانه‌ها و بررسی نحوه کمک‌رسانی و امداد سازمان‌های مسئول توسط رسانه‌ها

1. Coles
3. Robert & Lajtha
5. Morales & Lorena
7. Lixin & Junxue
9. Maguire & Hagen
11. Bruneau, Chang, Guchi & Lee
13. Bakx
15. Chan
- 13.

2. Sundelius & Hart
4. Bakos
6. Herzog
8. Morrow
10. Adger
12. Ahmadi
14. Baubion
16. Ghassabi & Zare-Farashbani

ادامه جدول ۳

منابع	کدها
هرزآگ، ۲۰۰۷، جاکوئز و تونی، ۲۰۰۷؛ اصغر و همکاران، ۲۰۰۶ و لیکسین و جونکیسیو، ۲۰۱۱	ایجاد واحدهای امداد و نجات و کمک‌رسانی در زمان وقوع بحران، به‌موقع رساندن نیروهای امدادی به مناطق آسیب‌دیده بر اساس استانداردهای جهانی در زمان وقوع بحران، ارائه خدمات و تسهیلات اورژانسی و اضطراری در زمان وقوع بحران، انجام مددکاری روانی در زمان وقوع بحران، اجرای عملیات جست‌وجو برای یافتن قربانیان و انتقال آنان به مناطق امن در زمان وقوع بحران، آغازسازی فرایند ایجاد اسکان موقت در زمان وقوع بحران و ارائه کمک‌های اولیه و انتقال مصدومان به مراکز درمانی در زمان وقوع بحران
کاپولا، ۲۰۰۷؛ جاکوئز و تونی، ۲۰۰۷؛ فاکل، ۲۰۱۴؛ برن‌استین، ۲۰۱۱ و داسیلوا آوانزی و همکاران، ۲۰۱۷	ایجاد هماهنگی بین بخشی، اطلاع‌گیری و اطلاع‌رسانی، ارزیابی و برآورد اولیه خسارت واردشده، اعلام هشدار، تأمین امنیت برای آسیب‌دیدگان، برقراری شریان‌های حیاتی، دستور اقدامات همگانی برای حفظ جان خود در برابر خطر، بسیج همه منابع و امکانات موجود، کنترل بحران و استقرار نظم در جامعه، نظارت به‌منظور جلوگیری از بروز بحران‌های بعدی، فعال کردن خدمات رفاهی و تأمین وسایل اولیه زندگی برای آسیب‌دیدگان، کنترل و کاهش صدمات و تخلیه اضطراری مناطق آسیب‌پذیر
فالک، ۲۰۰۳؛ لوفر، ۲۰۱۵ و سان‌دلیوس و هارت، ۲۰۱۳	برخوردراری افراد از مهارت عرضه کمک‌های اولیه در زمان وقوع بحران، برخورداری افراد از مهارت شناسایی مکان‌های امن و اسکان موقت در زمان وقوع بحران، برخورداری افراد از مهارت نجات مصدومان در زمان وقوع بحران و برخورداری افراد از توانایی مددکاری در زمان وقوع بحران
پندال و همکاران، ۲۰۱۲؛ وین و رز، ۲۰۱۱؛ کارتیر و تیلور، ۲۰۲۰؛ مانینا، ۲۰۰۶؛ برونئا و همکاران، ۲۰۰۳؛ شریب و همکاران، ۲۰۱۰ و کاندارا و همکاران، ۲۰۱۱	ظرفیت و توانایی جبران خسارت‌های واردشده در اثر بروز بحران، توانایی برگشت به شرایط شغلی و درآمدی مناسب پس از بروز بحران، میزان سرمایه و پس‌انداز مردم، دسترسی مردم به خدمات مالی پس از بروز بحران، برخورداری از بیمه حوادث، احیای فعالیت‌های اقتصادی پس از بروز بحران، شانس به دست آوردن شغل پس از بروز بحران، حمایت‌های مالی توسط نهادهای دولتی و محلی به مردم آسیب‌دیده، استفاده از اعتبارات و تسهیلات بانکی و مالی پس از بروز بحران و توانایی مالی مردم برای مشارکت در بازسازی مناطق آسیب‌دیده پس از بروز بحران
هرزآگ، ۲۰۰۷؛ برن‌استین، ۲۰۱۱ و لیکسین و جونکیسیو، ۲۰۱۱	راه‌اندازی مراکز یاری‌رسان، پرداخت بیمه به فاجعه‌دیدگان، پرداخت وام و کمک‌های مالی به مناطق فاجعه‌دیده، اسکان مجدد بازماندگان، توزیع مواد و امکانات میان بازماندگان، بازرسی دقیق تأسیسات و ابنیه شهری، تعیین محل جدید ساخت ابنیه و تأسیسات، بهبود وضعیت اردوگاه‌های اسکان موقت، انتقال افراد از اردوگاه‌های اسکان موقت به ساختمان‌های جدید، حمایت روانی از بازماندگان و برگرداندن آرامش به مردم، آواربرداری و پاک‌سازی معابر، نوسازی زیرساخت‌ها و برگرداندن زندگی به حالت طبیعی در مناطق آسیب‌دیده

گام پنجم: تجزیه و تحلیل و تلفیق یافته‌های کیفی

در این پژوهش، ابتدا برای تمام عوامل استخراج‌شده از پژوهش‌های پیشین، کدی در نظر گرفته شده است، سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، هر یک در مفهومی مشابه (تم‌های پژوهش) دسته‌بندی شده و در ادامه نیز از

ترکیب تم‌های پژوهش، مقوله‌ها حاصل شدند. بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده، به کمک روش تحلیل محتوا روی ۵۷ پژوهش نهایی انتخاب‌شده، در مجموع تعداد چهار مقوله، ۳۳ مفهوم و ۱۷۲ کد برای مدیریت بحران در این پژوهش کشف و برچسب‌گذاری شدند. در جدول ۴، ابعاد چهارگانه مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی و نمونه‌ای از کدگذاری‌های انجام‌شده، نشان داده شده است.

جدول ۴. ابعاد چهارگانه مدیریت بحران همراه با نمونه‌ای از کدگذاری‌های مربوط

مقوله‌ها	مفاهیم	نمونه‌ای از کدهای باز
	مکان‌یابی بهینه	فاصله ساختمان‌ها و مکان‌های حساس از تأسیسات خطرزا (مانند پمپ گاز و بنزین) و خطوط فشار قوی برق، فاصله ساختمان‌ها و مکان‌های حساس از فاضلاب شهری، رودخانه‌ها و مصب آنها، فاصله ساختمان‌ها و مکان‌های حساس از گسل، نزدیکی ساختمان‌ها و مکان‌های حساس به مراکز درمانی و آتش‌نشانی، نزدیکی ساختمان‌ها و مکان‌های حساس به فضاهای باز یا فضاهای سبز، نزدیکی ساختمان‌ها و مکان‌های حساس به راه‌ها و شبکه‌های ارتباطی، ساخت‌وساز متناسب با کاربری اراضی و تراکم جمعیتی در یک منطقه
	تاب‌آوری فیزیکی / کالبدی	استحکام و مقاومت ساختمان و زیرساخت‌ها، اعمال مقررات و استانداردهای ایمنی در ساخت‌وساز، هوشمندسازی ساختمان (تجهیز ساختمان به ابزار پیش‌بینی بحران و خطر)، به‌سازی و مرمت بناهای فرسوده، کیفیت ساختمان‌ها از نظر جنس مصالح به‌کاررفته در آن و به‌کارگیری اصول و ضوابط شهرسازی
	تاب‌آوری زیرساخت‌ها	مطلوب بودن وضعیت تلفن و اینترنت در شهر، مطلوب بودن وضعیت آب، برق و گاز، سهولت تأمین انرژی مورد نیاز شهر (مانند آب، برق و ...)، استاندارد بودن خیابان‌ها و جاده‌های شهری، وجود پناهگاه‌های مناسب هنگام بحران و وجود شبکه‌های ارتباطی اضطراری
پیشگیری و کاهش اثرها	تاب‌آوری نهادی / مدیریتی	تعداد نهادهای محلی فعال، دسترسی نهادهای دولتی و محلی به اطلاعات، وجود نیروهای آموزش‌دیده و داوطلب در نهادهای دولتی و محلی، وجود قوانین و مقررات مرتبط با مدیریت بحران، تعامل نهادهای محلی با مردم و نهادهای دولتی، مسئولیت‌پذیری نهادهای دولتی و محلی و پاسخ‌گو بودن مدیران دولتی و محلی در مقابل شهروندان، آگاهی مدیران دولتی و محلی از خطرهای تهدیدکننده شهر، نحوه مدیریت یا واکنش مدیران دولتی و محلی به بحران و سوانح، انتقال تجارب مدیران به یکدیگر در رابطه با مدیریت بحران و طراحی برنامه‌های جامع برای مقابله با بحران
	دانش مورد نیاز	دانش شناسایی مناطق بحران‌خیز و مکان‌های پرخطر، دانش چگونگی مقاوم‌سازی ساختمان‌ها و دانش مدیریت کاربری اراضی
	آگاهی بخشی	آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با خطر وقوع بحران، آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با ضوابط ایمنی در برابر بحران، آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با وضعیت ایمنی منطقه و آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با بیمه حوادث
	برنامه‌ریزی و طراحی شهری	شناسایی بافت‌های آسیب‌پذیر و برنامه‌ریزی برای بهبود وضعیت آنان، پیش‌بینی فضاهای باز به تعداد کافی و با فواصل زیاد و متناسب با بافت مسکونی، توزیع و پوشش کامل شبکه راه‌ها، ترمیم زیرساخت‌های شهری (مانند راه‌ها، لوله‌کشی‌های آب و گاز و ...)، توزیع متعادل جمعیت در سطح شهر، توزیع مناسب مراکز امدادی در بخش‌های مختلف شهر و تهیه و تنظیم نقشه محل‌های بحران‌زا و بحران‌زدا

ادامه جدول ۴

مقوله‌ها	مفاهیم	نمونه‌ای از کدهای باز
آمادگی	تاب‌آوری اجتماعی / فرهنگی	سطح دانش افراد در رابطه با بحران، نگرش افراد در خصوص بحران، میزان درگیری اجتماعی افراد در مواقع بروز بحران، توانایی انطباق افراد با تنش‌ها و آشفتگی‌ها هنگام بروز بحران، مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با مدیریت بحران، همکاری مردم به‌صورت داوطلبانه در فعالیت‌های مرتبط با مدیریت بحران و تمایل افراد به شرکت در کارگاه‌های آموزشی در رابطه با مدیریت بحران
	مدیریت پشتیبانی	برخورداری از انبارهای ذخیره‌سازی، ذخیره‌سازی لوازم بهداشتی، اسکان، پوشاک، لوازم گرم‌آزا و سرمازا و فراهم کردن منابع و خدمات به‌منظور پشتیبانی از حادثه در زمان وقوع بحران
	به‌کارگیری رسانه	رصد مستمر و هدایت افکار عمومی در رابطه با بحران با رعایت اصول علمی پیام‌رسانی توسط رسانه‌ها، شناساندن بحران و وضعیت آن به افراد توسط رسانه‌ها، اطلاع‌رسانی به مردم در رابطه با بحران توسط رسانه‌ها، ایجاد هم‌بستگی عمومی از طریق بسیج و انسجام عمومی توسط رسانه‌ها، ایجاد ستاد خبری بر حسب دستورالعمل‌های قبلی توسط رسانه‌ها و جمع‌آوری اطلاعات جدید و مکتوب در رابطه با بحران توسط رسانه‌ها
	آگاهی بخشی	آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با پیامدهای وقوع بحران، آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با اصول بازسازی مناطق آسیب‌دیده پس از وقوع بحران و آگاهی‌بخشی به افراد درباره انواع روش‌های ارتباطی و هشداردهنده
	نظام ارتباطات	وجود تأسیسات و زیرساخت‌های ارتباطی کافی و مناسب، ایجاد شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، قابلیت‌های فناوری (مانند سامانه‌های پیامکی)، تخصیص تلفن‌های ماهواره‌ای به افراد مهم در مدیریت بحران، طراحی سیستم‌های مخابراتی بی‌سیم و مقاوم در برابر سوانح، ایجاد سامانه‌های ارتباطی مشترک بین سازمان‌ها، ایجاد و تقویت مراکز انتشار خبر و ایجاد و تقویت ارتباطات اضطراری (مانند شبکه‌های ثابت، سیار و ماهواره‌ای)
	مدیریت منابع	تهیه فهرستی از منابع مورد نیاز در یک عملیات، تعیین روش‌های تأمین و جمع‌آوری منابع برای یک عملیات، تعیین روش انتقال منابع به محل عملیات، پیگیری عملکرد و وضعیت منابع و تخصیص بهینه منابع موجود
	فرهنگ‌سازی	اشاعه فرهنگ روحیه کار تیمی، اشاعه فرهنگ ایثارگری و اشاعه فرهنگ اجتناب از شایعه
	آموزش و توانمندسازی	آموزش مدیریت و فرماندهی بحران، آموزش مدیریت عملیات جست‌وجو و نجات، آموزش روش‌های پیشگیری و مقابله با بحران، آموزش مخاطرات بحران و کاهش ریسک، آموزش کمک‌های اولیه، آموزش ساخت و پیدا کردن مکان‌های امن، آموزش نحوه برخورد با مسائل روانی در زمان وقوع بحران و آموزش اقدامات خودامدادی و دگرامدادی
	انسجام‌بخشی و هم‌راستایی راهبردی	تدوین راهبرد و برنامه‌های ملی مدیریت بحران، تصویب قوانین ملی مدیریت بحران، شناسایی و ارزیابی عوامل آسیب‌پذیری و تهیه نقشه جامع ریسک حوادث در کشور، تدوین روش‌ها و استانداردهای مقابله با بحران، تقویت مشارکت مردم با نهادهای مسئول، و ایجاد ساختار و تشکیلات مناسب برای آمادگی در برابر بحران
	اقدامات عملکردی	تهیه برنامه‌های مانور، شبیه‌سازی شرایط بحران، ایجاد آمادگی در گروه‌های امدادی، سازمان‌دهی اقدامات و فعالیت‌های مرتبط با مدیریت بحران، ارزیابی امکانات و محدودیت‌های منطقه، تعیین میزان آسیب‌پذیری زیرساخت‌های کلیدی، ایجاد مراکز مدیریت بحران و استقرار ماشین‌آلات و تجهیزات امداد رسانی در آن، تأسیس مراکز درمانی مجهز، آماده‌باش پدافند غیرعامل، تحلیل ظرفیت آسیب‌پذیری شهر و به‌کارگیری سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) برای تهیه نقشه شهرها و مناطق بحران‌زا

ادامه جدول ۴

مقوله‌ها	مفاهیم	نمونه‌ای از گدهای باز
مقابله	دانش مورد نیاز	دانش رهبری مردم، دانش امدادهای اولیه و برقراری ارتباط با مراکز ذی‌ربط و دانش بسیج عمومی و سازمان‌دهی نیروهای محلی
	نظام اطلاع‌رسانی	گزارش‌دهی سریع، استقرار کشیک برای اطلاع‌رسانی، وجود مراکز اطلاع‌رسانی، فعالیت مستمر ستاد اطلاع‌رسانی، استقرار افراد اطلاع‌رسان در نقاط مختلف، اطلاع‌رسانی برنامه‌ریزی‌شده، دقیق، به‌هنگام و فعال و هوشمندی در اطلاع‌رسانی
	ایجاد هماهنگی	ارتباط مداوم بین نهادهای مسئول و مردم، مشارکت ذی‌نفعان گوناگون در محلات (مانند NGOها، سازمان، اتحادیه‌ها، انجمن‌ها و گروه‌های محلی)، برقراری سیستم تصمیم‌گیری هماهنگ و متمرکز در تمام سطوح حکومت و تدوین طرح جامع و تخصیص وظایف در بین سازمان‌های مشارکت‌کننده
	عملیات امداد و نجات	ایجاد واحدهای امداد و نجات و کمک‌رسانی در زمان وقوع بحران، به‌موقع رساندن نیروهای امدادی به مناطق آسیب‌دیده بر اساس استانداردهای جهانی در زمان وقوع بحران، ارائه خدمات و تسهیلات اورژانسی و اضطراری در زمان وقوع بحران، انجام مددکاری روانی در زمان وقوع بحران، اجرای عملیات جست‌وجو برای یافتن قربانیان و انتقال آنان به مناطق امن در زمان وقوع بحران، آغازسازی فرایند ایجاد اسکان موقت در زمان وقوع بحران و ارائه کمک‌های اولیه و انتقال مصدومان به مراکز درمانی در زمان وقوع بحران
	راهبری ستاد بحران	ایجاد هماهنگی بین‌بخشی، اطلاع‌گیری و اطلاع‌رسانی، ارزیابی و برآورد اولیه خسارت واردشده، اعلام هشدار، تأمین امنیت برای آسیب‌دیدگان، برقراری شریان‌های حیاتی، دستور اقدامات همگانی برای حفظ جان خود در برابر خطر، بسیج همه منابع و امکانات موجود، کنترل بحران و استقرار نظم در جامعه، نظارت به‌منظور جلوگیری از بروز بحران‌های بعدی، فعال کردن خدمات رفاهی و تأمین وسایل اولیه زندگی برای آسیب‌دیدگان، کنترل و کاهش صدمات و تخلیه اضطراری مناطق آسیب‌پذیر
بازسازی و بازتوانی	مهارت‌های مورد نیاز	برخورداری افراد از مهارت عرضه کمک‌های اولیه در زمان وقوع بحران، برخورداری افراد از مهارت شناسایی مکان‌های امن و اسکان موقت در زمان وقوع بحران، برخورداری افراد از مهارت نجات مصدومان در زمان وقوع بحران و برخورداری افراد از توانایی مددکاری در زمان وقوع بحران
	تاب‌آوری اقتصادی	ظرفیت و توانایی جبران خسارت‌های وارد شده در اثر بروز بحران، توانایی برگشت به شرایط شغلی و درآمدی مناسب پس از بروز بحران، میزان سرمایه و پس‌انداز مردم، دسترسی مردم به خدمات مالی پس از بروز بحران، برخورداری از بیمه حوادث، احیای فعالیت‌های اقتصادی پس از بروز بحران، شانس به دست آوردن شغل پس از بروز بحران، حمایت‌های مالی توسط نهادهای دولتی و محلی به مردم آسیب‌دیده، استفاده از اعتبارات و تسهیلات بانکی و مالی پس از بروز بحران و توانایی مالی مردم برای مشارکت در بازسازی مناطق آسیب‌دیده پس از بروز بحران
	به‌کارگیری رسانه	ترغیب مردم و مسئولان به انجام فرایند امداد و نجات بازماندگان توسط رسانه‌ها در زمان وقوع بحران، ترمیم و تسکین آلام مصیبت‌دیدگان توسط رسانه‌ها و بررسی نحوه کمک‌رسانی و امداد سازمان‌های مسئول توسط رسانه‌ها
بازسازی و بازتوانی	دانش مورد نیاز	دانش نحوه جلب کمک و اعتبارات به‌منظور بازسازی مناطق بحران‌زده، دانش مکان‌یابی مجدد دور از خطر ساخت‌وسازها و دانش تخمین خسارت‌های جانی و مالی پس از وقوع بحران
	اقدامات عادی‌سازی	راه‌اندازی مراکز یاری‌رسان، پرداخت بیمه به فاجعه‌دیدگان، پرداخت وام و کمک‌های مالی به مناطق فاجعه‌دیده، اسکان مجدد بازماندگان، توزیع مواد و امکانات میان بازماندگان، بازرسی دقیق تأسیسات و ابنیه شهری، تعیین محل جدید ساخت ابنیه و تأسیسات، بهبود وضعیت اردوگاه‌های اسکان موقت، انتقال افراد از اردوگاه‌های اسکان موقت به ساختمان‌های جدید، حمایت روانی از بازماندگان و برگرداندن آرامش به مردم، آواربرداری و پاک‌سازی معابر، نوسازی زیرساخت‌ها و برگرداندن زندگی به حالت طبیعی در مناطق آسیب‌دیده

گام ششم: کنترل کدهای استخراجی

به‌منظور کنترل کدهای استخراجی، زمانی که دو رتبه‌دهنده، پاسخ‌ها را رتبه‌بندی می‌کنند و قصد سنجش میزان توافق این دو رتبه‌دهنده وجود دارد، از شاخص کاپا استفاده می‌شود. برای کنترل مفاهیم استخراجی، از مقایسه نظر پژوهشگر با یک خبره استفاده شده است. شاخص کاپا بین صفر و ۱ نوسان دارد و هرچه مقدار سنج به عدد ۱ نزدیک‌تر باشد، نشان می‌دهد که بین رتبه‌دهندگان توافق وجود دارد (نظری و دستار، ۱۳۹۷). مقدار شاخص با استفاده از نرم‌افزار SPSS در سطح معناداری ۰/۰۰۰ عدد ۰/۷۲۴ محاسبه شد که در جدول ۵ نشان داده شده است. با توجه به کوچک‌تر بودن عدد معناداری از ۰/۰۵ فرض استقلال کدهای استخراجی رد می‌شود. همچنین، استخراج کدها از پایایی مناسبی برخوردار بوده است.

جدول ۵. مقادیر اندازه توافق

عدد معناداری	انحراف استاندارد	مقدار	
۰/۰۰۰	۰/۰۵۱	۰/۷۲۴ ۱۹۱	کاپای مقدار توافق تعداد موارد معتبر

گام هفتم: ارائه یافته

بر اساس بررسی پژوهش‌های پیشین و کدهای استخراج شده با استفاده از روش فراترکیب، ابعاد و مؤلفه‌های مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی مشخص شدند. در ادامه، با توجه به چرخه مدیریت بحران در یک الگوی فرایندی پنج‌مرحله‌ای شامل بررسی و شناسایی الزامات و پیش‌نیازها، پیشگیری و کاهش اثرهای بحران، آمادگی در برابر بحران، مقابله با بحران و بازسازی و بازتوانی پس از بحران که جایگاه ظرفیت‌سازی جوامع محلی نیز در هر یک از این مراحل مشخص شد، این ابعاد و مؤلفه‌ها قرار گرفتند که هر یک از این مراحل به شرح ذیل است.

مرحله نخست: بررسی و شناسایی الزامات و پیش‌نیازها

در ابتدا، مدیران ارشد باید قبل از شروع، الگوی جدید مدیریت بحران را پذیرش کنند و در ادامه، پیش‌نیازها و الزامات آن بررسی و شناسایی شدند. بدین منظور می‌توان از مدیریت بحران کشورهای برخوردار با تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی و با توجه به شرایط بومی کشور از آن الگوبرداری کرد. نتایج این بررسی‌ها، وضعیت مطلوب مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی را ارائه می‌دهد. همچنین، در کنار این بررسی باید امکان‌سنجی ظرفیت‌های موجود به‌منظور اجرای الگوی جدید مدیریت بحران و ارزیابی میزان آمادگی مدیریت بحران از نظر توانمندسازی جوامع محلی ارزیابی شود تا تصویری از وضعیت موجود آن به دست آید. با بررسی وضعیت مطلوب و موجود مدیریت بحران از نظر ظرفیت‌سازی جوامع محلی، می‌توان به وجود شکاف موجود در این سبک از مدیریت بحران پی برد و بر این اساس، برای کاهش شکاف خط‌مشی‌هایی ارائه کرد.

مرحله دوم: پیشگیری و کاهش اثرهای بحران

در مرحله پیشگیری و کاهش اثرهای بحران، ابتدا باید مناطق مختلف از نظر میزان تاب‌آوری فیزیکی و کالبدی و

تاب‌آوری زیرساخت‌ها بررسی شوند. بدین منظور باید بر استحکام و مقاومت ساختمان‌ها و زیرساخت‌ها، کیفیت ساختمان‌ها از نظر جنس مصالح به کاررفته در آن، به کارگیری اصول و ضوابط شهرسازی، اعمال مقررات و استانداردهای ایمنی، تجهیز ساختمان‌ها به ابزار پیش‌بینی بحران و خطر، استاندارد بودن خیابان‌ها و جاده‌های شهری، وجود و توزیع مراکز آتش‌نشانی و امدادی در نقاط مختلف شهر، مطلوب بودن وضعیت آب، برق، گاز، اینترنت و تلفن در شهر، نظارت دقیقی صورت گیرد. در ادامه، باید ساختمان‌ها و مکان‌های حساس در نقاط مختلف شهر، به گونه‌ای ساخته شوند که از تأسیسات خطرزا مانند پمپ گاز و بنزین، خطوط فشار قوی برق، رودخانه‌ها و مصب آنها و گسل‌ها فاصله زیادی داشته و از طرف دیگر به مراکز درمانی، آتش‌نشانی‌ها، فضاهای باز، راه‌ها و شبکه‌های ارتباطی نزدیک باشند. پس از انجام مکان‌یابی بهینه باید تاب‌آوری منطقه از نظر نهادی و مدیریتی بررسی شود. بدین ترتیب باید مشخص شود که نهادهای دولتی و محلی فعال در حوزه مدیریت بحران به چه تعداد هستند، دسترسی این نهادها به اطلاعات چگونه است، تعداد نیروهای آموزش‌دیده و داوطلب در این نهادها به چه میزان است، نحوه تعامل این نهادها با مردم به چه صورت است، میزان مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی مدیران دولتی و محلی در مقابل شهروندان تا چه میزان است و آگاهی آنان از خطر تهدیدکننده شهر و نحوه مدیریت و واکنش آنها به بحران‌ها چگونه است. همچنین در این مرحله ضروری است، برای ظرفیت‌سازی مدیران و جوامع محلی از طریق توسعه دانش مرتبط با مناطق بحران‌خیز و پرخطر، دانش چگونگی مقاوم‌سازی ساختمان‌ها، مدیریت کاربری اراضی و دلایل وقوع بحران و آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با خطر وقوع بحران، ضوابط ایمنی در برابر بحران، قوانین و مقررات مربوط به ساخت‌وساز، وضعیت ایمنی منطقه و بیمه حوادث، اقداماتی صورت گیرد. در پایان این مرحله نیز باید مسئولان با توجه به معیارهایی همچون شناسایی بافت‌های آسیب‌پذیر، پیش‌بینی فضاهای باز به تعداد کافی و متناسب با بافت مسکونی، توزیع و پوشش کامل شبکه راه‌ها، ترمیم زیرساخت‌های شهری و تهیه و تنظیم نقشه‌های محل‌های بحران‌زا و بحران‌زدا در نقاط مختلف شهر، برنامه‌ریزی کرده و طراحی شهری انجام دهند.

مرحله سوم: آمادگی در برابر بحران

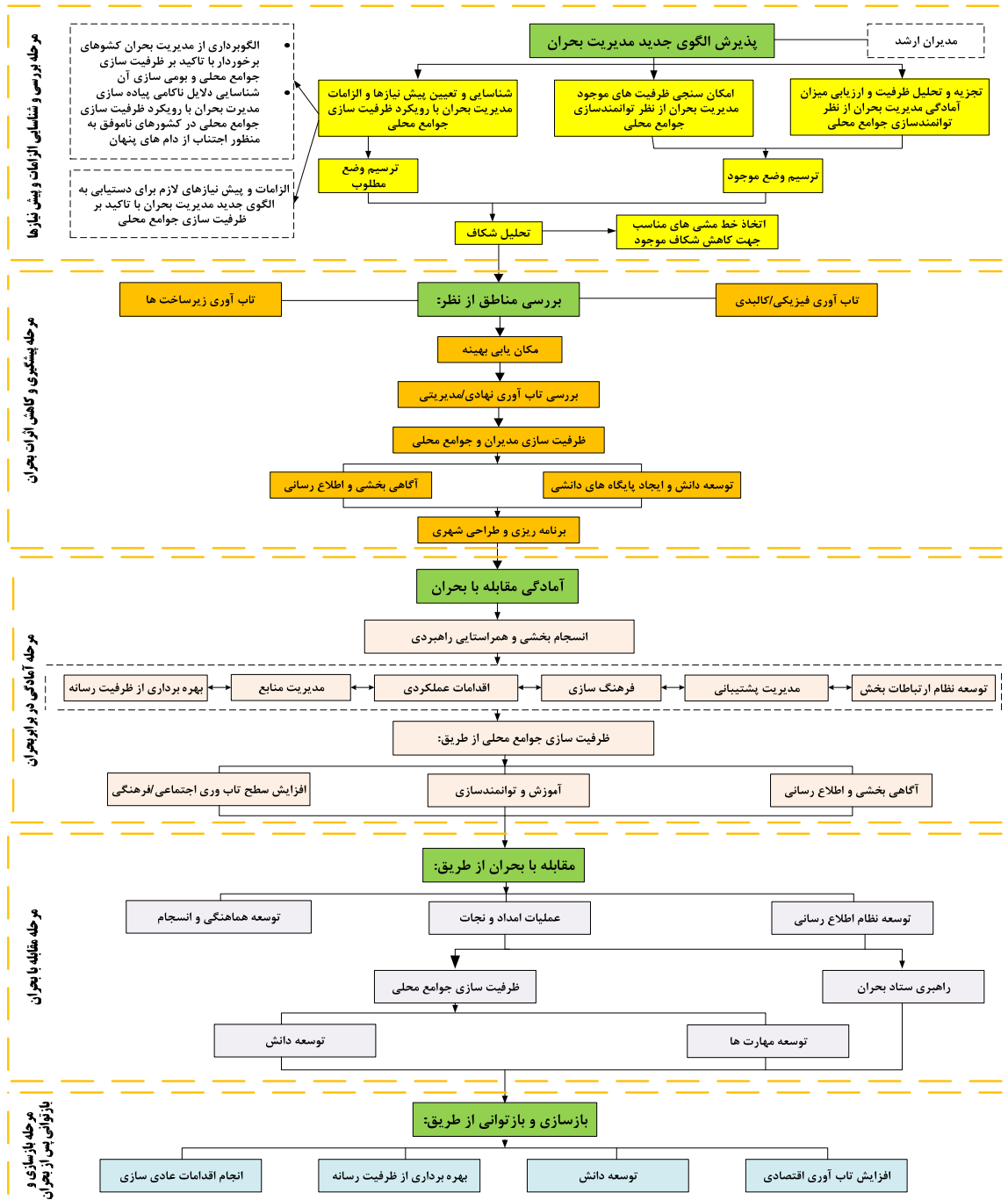
مرحله بعدی، مرحله آمادگی در برابر بحران است. در این مرحله، باید در رابطه با مدیریت بحران، انسجام و هم‌راستایی راهبردی صورت گیرد. بر این اساس باید به طراحی و تدوین راهبرد و برنامه‌های ملی مدیریت بحران، تصویب قوانین ملی مدیریت بحران، شناسایی و ارزیابی عوامل آسیب‌پذیری و تهیه نقشه جامع ریسک حوادث کشور، تدوین روش‌ها و استانداردهای مقابله با بحران و ایجاد ساختار و تشکیلات مناسب برای آمادگی در برابر بحران، اقدام کرد. در ادامه باید وضعیت نظام ارتباطات از نظر وجود تأسیسات و زیرساخت‌های ارتباطی، وجود شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، قابلیت‌های فناوری مانند سامانه‌های پیامکی، تخصیص تلفن‌های ماهواره‌ای به افراد مهم در مدیریت بحران، وجود سیستم‌های مخابراتی بی‌سیم و مقاوم در برابر سوانح و ایجاد و تقویت مراکز انتشار خبر و ارتباطات اضطراری مانند شبکه‌های ثابت و سیار بررسی شود. همچنین، در این مرحله باید به ایجاد انبارهای ذخیره‌سازی لوازم بهداشتی، پوشاک، لوازم گرم‌آزا و سرمازا، تهیه منابع مورد نیاز برای انجام عملیات مقابله با بحران، تعیین روش‌های تأمین و جمع‌آوری منابع برای انجام

عملیات مقابله با بحران، تعیین روش انتقال منابع به محل عملیات و تخصیص بهینه منابع موجود، اقدام کرد. از سوی دیگر، مسئولان دخیل در فرایند مدیریت بحران باید در کنار فرایندهای مدیریت منابع و پشتیبانی، به تهیه برنامه‌های مانور، شبیه‌سازی شرایط بحران، ارزیابی امکانات و محدودیت‌های منطقه، تعیین میزان آسیب‌پذیری زیرساخت‌های کلیدی، ایجاد مراکز مدیریت بحران، و به‌کارگیری سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS) برای تهیه نقشه شهرها و مناطق بحران‌زا پردازند و فرهنگ پذیرش روحیه کار تیمی، ایثارگری و اجتناب از شایعه قبل، حین و بعد از وقوع بحران را در میان مردم اشاعه دهند. رسانه‌ها باید از طریق رصد مستمر و هدایت افکار عمومی در رابطه با بحران، شناساندن بحران و وضعیت آن به افراد، اطلاع‌رسانی به مردم در رابطه با وقوع بحران، ایجاد هم‌بستگی عمومی از طریق بسیج و انسجام عمومی و در نهایت، جمع‌آوری و پایش اطلاعات، برای آمادگی مسئولان و همچنین افراد جامعه، زمینه مناسبی را فراهم آورند. در پایان این مرحله نیز باید با استفاده آموزش و توانمندسازی افراد از طریق آموزش عملیات امداد و نجات، آموزش مخاطرات بحران و کاهش ریسک، آموزش کمک‌های اولیه، آموزش ساخت و پیدا کردن مکان‌های امن، آموزش نحوه حفظ آرامش در زمان وقوع بحران و نحوه برخورد با مسائل روانی و همچنین آموزش اقدامات خودامدادی و دگرآمدادی و آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با پیامدهای وقوع بحران، اصول ایجاد اسکان موقت و روش‌های ارتباطی و هشداردهنده هنگام وقوع بحران و افزایش تاب‌آوری اجتماعی و فرهنگی از طریق بهبود سطح دانش افراد در رابطه با بحران، بهبود نگرش مثبت افراد در خصوص بحران، افزایش میزان درگیری اجتماعی افراد و توانایی انطباق آنان با تنش‌ها و آشفتگی‌ها و میزان مشارکت آنان برای جلوگیری از بروز بحران یا رفع آن و در نهایت، افزایش تمایل افراد به شرکت در کارگاه‌های آموزشی در رابطه با مدیریت بحران، زمینه مناسبی برای ظرفیت‌سازی جوامع محلی ایجاد کرد.

مرحله چهارم: مقابله با بحران

در این مرحله باید برای توسعه نظام اطلاع‌رسانی از طریق استقرار کشیک برای اطلاع‌رسانی در رابطه با وقوع بحران، فعالیت مستمر ستاد اطلاع‌رسانی در رابطه با بحران، اطلاع‌رسانی برنامه‌ریزی‌شده، دقیق، به‌هنگام و فعال و هوشمندی در اطلاع‌رسانی، ایجاد هماهنگی از طریق ارتباط مداوم بین نهادهای مسئول و مردم، مشارکت ذی‌نفعان مختلف از جمله NGOها، سازمان‌ها و انجمن‌ها و گروه‌های محلی، برقراری سیستم‌های تصمیم‌گیری هماهنگ و متمرکز در تمامی سطوح حکومت، تدوین طرح جامع و تعیین وظایف هر یک از سازمان‌های مشارکت‌کننده و اجرای صحیح و به‌موقع عملیات امداد و نجات از طریق ایجاد واحدهای امداد و نجات و کمک‌رسانی در زمان وقوع بحران، به‌موقع رساندن نیروهای امدادی به مناطق آسیب‌دیده، ارائه تسهیلات اورژانسی و اضطراری در زمان وقوع بحران، انجام مددکاری روانی و اجرای عملیات جست‌وجو برای یافتن قربانیان و انتقال آنان به مناطق امن و آغازسازی فرایند ایجاد اسکان موقت و ارائه کمک‌های اولیه به افراد آسیب‌دیده، اقداماتی انجام شود. در ادامه، ستاد بحران نیز باید به‌منظور کاهش اثرهای مخرب بحران در این مرحله هماهنگی بین بخشی را افزایش داده و موقع لزوم، به مردم و سازمان‌های درگیر در بحران، هشدار دهد و همه منابع و امکانات موجود را با یکدیگر بسیج کند تا از این طریق بتواند بحران را به کنترل خود درآورده و زمینه مساعدی برای استقرار نظم در مناطق بحران‌زده فراهم آورد. همچنین در کنار راهبری ستاد بحران به‌منظور

ظرفیت‌سازی جوامع محلی باید مهارت‌های مورد نیاز افراد برای مقابله با اثرهای مخرب بحران از جمله مهارت عرضه کمک‌های اولیه، مهارت شناسایی مکان‌های امن و اسکان موقت، مهارت نجات مصدومان، مهارت سازمان‌دهی و رهبری نیروهای داوطلب و مهارت مددکاری اجتماعی در زمان وقوع بحران را بهبود بخشید و از سوی دیگر، دانش افراد از جمله دانش امدادهای اولیه و برقراری ارتباط با مراکز ذی‌ربط و دانش بسیج عمومی و سازمان‌دهی نیروهای محلی را افزایش داد.

شکل ۴. الگوی جامع مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی

مرحله پنجم: بازسازی و بازتوانی پس از بحران

در آخرین مرحله از فرایند مدیریت بحران اجتماع‌محور باید میزان تاب‌آوری اقتصادی منطقه بحران‌زده را از نظر ظرفیت و توانایی جبران خسارت‌های واردشده بر اثر وقوع بحران، توانایی برگشت به شرایط فعلی و درآمدی مناسب، دسترسی مردم به خدمات مالی پس از بحران، احیای فعالیت‌های اقتصادی پس از بحران، حمایت‌های مالی توسط نهادهای دولتی و محلی به مردم آسیب‌دیده، ارزیابی کرد. همچنین می‌توان از طریق توسعه دانش بهبود وضعیت اردوگاه‌های اسکان موقت، دانش ساخت محل‌های جدید بناها و تأسیسات و دانش نحوه جلب کمک و اعتبارات به‌منظور بازسازی مناطق بحران‌زده، به‌کارگیری ظرفیت رسانه‌ها، انجام اقدامات عادی‌سازی از جمله راه‌اندازی مراکز یاری‌رسان، پرداخت وام و کمک‌های مالی به مناطق آسیب‌دیده، توزیع مواد و امکانات میان بازماندگان، تعیین محل جدید ساخت ابنیه و تأسیسات، انتقال افراد از اردوگاه‌های اسکن موقت به ساختمان‌های جدید و حمایت روانی از بازماندگان و برگرداندن آرامش به مردم مناطق آسیب‌دیده از بحران کمک کرد. شکل ۴، الگوی جامع مدیریت بحران اجتماع‌محور با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی را نشان می‌دهد.

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از جمله تهدیدهای بالقوه‌ای که همواره سلامتی و دارایی افراد جامعه را هدف قرار داده، وقوع حوادث و بلایای طبیعی است. این امر، لزوم توجه ویژه انواع ساختارهای دولتی و حکومتی را به‌نحوه طراحی و پیاده‌سازی نظام‌های مدیریت بحران نمایان می‌کند. فراگرد مدیریت بحران در ایران دارای نوسان‌های فراوانی بوده و شواهد حاکی از آن است که دولت‌های متفاوت، بیشتر به التیام‌بخشی پیامدهای ناشی از وقوع بلایا اکتفا کرده و همت خود را بر مراحل مقابله و بازسازی در چرخه مدیریت بحران متمرکز کرده‌اند (پورعزت و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۸). از این رو، مسئولان و سیاست‌گذاران کشور باید برای رفع این مشکل، به رویکردهای جدید در مدیریت بحران از جمله رویکرد پایین به بالا روی بیاورند و از طریق ظرفیت‌سازی جوامع محلی، میزان آسیب‌پذیری مناطق را در مقابل وقوع بحران کاهش دهند. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی انجام شده است تا بتوان با شناخت این سبک از مدیریت بحران، راهبردها و برنامه‌های آینده را در راستای اجرای این سبک از مدیریت بحران انتخاب کرد. با توجه به پژوهش‌های انجام‌گرفته در این زمینه و با توجه به استخراج ۱۷۲ کد با استفاده از روش فراترکیب، یافته‌ها نشان می‌دهند که برای اجرای الگوی جدید مدیریت بحران در درجه اول، باید به الزامات و پیش‌نیازهای ظرفیت‌سازی جوامع محلی توجه داشت. بنابراین، ابتدا باید وضعیت مدیریت بحران از نظر میزان ظرفیت‌سازی جوامع محلی بررسی شود و با وضعیت مطلوب که بر اساس الگوهای موفق مدیریت بحران در کشورهای دیگر است، مقایسه شود و شکاف موجود شناسایی شده و خط‌مشی‌هایی برای کاهش این شکاف مشخص شوند. در ادامه، باید به‌منظور پیشگیری و کاهش اثرهای بحران، مدیران و برنامه‌ریزان شهری در درجه اول مناطق مختلف را از نظر میزان تاب‌آوری فیزیکی و کالبدی و زیرساخت‌ها بررسی کرده و ساخت‌وسازها را بر اساس معیارهای در نظر

گرفته شده در مکان‌یابی بهینه انجام دهند. پس از آن، ظرفیت تاب‌آوری نهادی و مدیریتی، با توجه به معیارهایی از جمله میزان و نحوه تعامل نهادهای دولتی و محلی با مردم، آگاهی مدیران دولتی و محلی از خطرهای تهدیدکننده شهر و نحوه مدیریت و واکنش آنها به وقوع بحران ارزیابی شوند. همچنین، باید برنامه‌ریزی و طراحی شهری بر اساس یک سری اصول استاندارد جهانی انجام شود تا از میزان شدت خسارات وارد شده در اثر وقوع بحران‌های احتمالی جلوگیری به عمل آید. در نهایت، باید در این مرحله برای ظرفیت‌سازی جوامع محلی، به توسعه دانش و ایجاد پایگاه‌های دانشی و همچنین آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با خطر وقوع بحران، ضوابط ایمنی و مقررات ساخت‌وساز و وضعیت ایمنی منطقه پرداخت. پس از عبور از مرحله پیشگیری و کاهش اثرهای بحران، باید آمادگی لازم در برابر بحران فراهم شود. ابتدا باید از طریق تدوین راهبردها، برنامه‌های ملی، تهیه نقشه جامع ریسک حوادث در کشور و ایجاد ساختارها و تشکیلات مناسب؛ میان اقدامات مدیریت بحران، انسجام و هم‌راستایی کافی به وجود آورد، سپس به توسعه نظام ارتباطات اثربخش، مدیریت پشتیبانی، مدیریت منابع و فرهنگ‌سازی اقدام کرد. در ادامه، وظیفه ستاد بحران برای راهبری اقدامات و فعالیت‌ها در این مرحله آن است که با ایجاد هماهنگی بین‌بخشی، اطلاع‌گیری و اطلاع‌رسانی، اعلام هشدار، تأمین امنیت برای آسیب‌دیدگان، برقراری شریان‌های حیاتی، بسیج همه منابع و امکانات موجود و نظارت بر اقدامات انجام‌شده به‌منظور جلوگیری از بروز بحران‌های بعدی، شدت خسارت‌های وارد شده به مناطق آسیب‌دیده را کاهش دهد. در نهایت، به‌منظور ظرفیت‌سازی جوامع محلی به توسعه دانش و مهارت‌های افراد از جمله توسعه مهارت‌های شناسایی مکان‌های امن و اسکان موقت، نجات مصدومان، مددکاری و امدادهای اولیه برای مقابله هرچه بهتر با بحران، نیاز است. در پایان نیز به‌منظور بازسازی و بازتوانی مناطق بحران‌زده نیاز است تا از طریق به‌کارگیری ظرفیت‌های موجود در رسانه‌ها، توسعه دانش افراد و اقدامات عادی‌سازی، میزان تاب‌آوری اقتصادی مناطق آسیب‌دیده از بحران را افزایش داد که یکی از مسائل مهمی است که باید پس از بروز بحران مسئولان به آنها توجه کنند. با توجه به مطالب بیان‌شده، الگوی ارائه‌شده در این پژوهش نقشه راه جامع و مناسبی برای پیاده‌سازی فرایند مدیریت بحران با تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی در کشور محسوب می‌شود. از طرف دیگر، در مقایسه با نتایج پژوهش‌های پیشین می‌توان گفت که نتایج و ابعاد مدیریت بحران که در پژوهش‌های پیشین درباره آنها بحث شده بود، در الگوی نهایی این پژوهش منظور شده و در تدوین الگو استفاده شده‌اند، اما پژوهش‌های پیشین (کریمی و تقی‌لو، ۱۳۹۹؛ رفیعیان و مطهری، ۱۳۹۱؛ فیروزپور و همکاران، ۱۳۹۵؛ پورموسوی و همکاران، ۱۳۹۲؛ مطهری و رفیعیان، ۱۳۹۵؛ اداره ایالات متحده کاهش ریسک بلایای طبیعی، ۲۰۰۸؛ رایبول اسلام و همکاران، ۲۰۱۸؛ بادو و باتیونا، ۲۰۱۸؛ پاترسون و همکاران، ۲۰۱۰ و فالک، ۲۰۰۳)، ابعاد مختلف و پراکنده‌ای از مدیریت بحران را معرفی کرده‌اند و کمتر به موضوع ظرفیت‌سازی جوامع محلی در رابطه با کاهش آسیب‌پذیری مناطق در معرض خطر بحران پرداخته‌اند. اما پژوهش حاضر با ارائه الگویی مرحله‌ای و گام‌به‌گام در رابطه با مدیریت بحران و تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی در هر یک از مراحل آن سعی کرده است تا میزان پراکندگی یافته‌های پژوهش‌های پیشین را کاهش دهد و بر انسجام و یکپارچگی بیشتر و موضوع مهم ظرفیت‌سازی جوامع محلی

- در مدیریت اثربخش بحران تأکید دارد. در نهایت، با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش، در رابطه با اجرای اثربخش مدیریت بحران با تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی در کشور، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:
۱. سیاست‌گذاران، دستور کار شفاف و سرفصل‌های مشخصی برای ظرفیت‌سازی جوامع محلی در رابطه با مدیریت بحران در برنامه‌های ملی کشور باز کرده و به این موضوع از جنبه نهادی توجه کنند.
  ۲. مدیران ستاد بحران کشور باید به طراحی دقیق شاخص‌های ارزشیابی روند پیشرفت مدیریت بحران با توجه به ظرفیت‌های محلی به‌کارگرفته‌شده در مواقع بروز بحران با هدف گرفتن بازخورد و اصلاح سیاست‌ها و فرایندهای اجرایی در این زمینه اقدام کنند.
  ۳. در نهایت، به پژوهشگران در حوزه مدیریت بحران پیشنهاد می‌شود، با انجام پژوهش‌های تطبیقی و با توجه به عملکردهای موفق سایر کشورها، به بهینه‌کاوی و بومی‌سازی تجارب موفق در گام‌های اجرایی موضوع اقدام کنند. تاکنون برای ارزشیابی فرایند مدیریت بحران با رویکرد ظرفیت‌سازی جوامع محلی در کشور، الگویی شفاف و گام‌به‌گام ارائه نشده است، از این رو، به پژوهشگران این حوزه پیشنهاد می‌شود، برای طراحی شاخص‌های ارزشیابی مدیریت بحران با تأکید بر ظرفیت‌سازی جوامع محلی در کشور اقدام کنند.

منابع

- ارغان، عباس (۱۳۹۵). بررسی مطلوبیت موقعیت مکانی مراکز مدیریت بحران در راستای دستیابی به یک مدل راهبردی (مطالعه موردی: منطقه ۸ شهر تهران). *فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۹(۱)، ۱۶۹-۱۸۶.
- پاکباز خسروشاهی، علی (۱۳۹۷). طراحی الگوی مدیریت بحران در رسانه. *فصلنامه رسانه*، ۲۹(۳)، ۱۲۵-۱۴۶.
- پورعزت، علی‌اصغر؛ فیروزپور، آرمین؛ سعدآبادی، علی‌اصغر (۱۳۹۲). مطالعه و مقایسه رویکرد اجتماع‌محور مدیریت بحران در کشورهای منتخب. *فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی*، ۱۱(۲)، ۳۸-۵۲.
- پورموسوی، سید موسی؛ دارائی، مسعود؛ فیروزپور، آرمین؛ سعدآبادی، علی‌اصغر (۱۳۹۲). رویکرد آینده‌پژوهانه به تدوین راهبرد فوق‌فعال مدیریت بحران با تأکید بر اجتماع‌محوری. *فصلنامه دانش‌پیشگیری و مدیریت بحران*، ۹(۱)، ۳۱-۳۹.
- تسلیمی، محمد سعید؛ علی‌پور، میثم (۱۳۹۸). رویکردهای استعدادپژوهی در خط‌مشی‌های نخبگانی کشور. *مدیریت دولتی*، ۱۱(۱)، ۱۲۲-۱۵۰.
- دقتی، عادل؛ یعقوبی، نورمحمد؛ کمالیان، امین‌رضا؛ دهقانی، مسعود (۱۳۹۸). ارائه الگوی توسعه‌ای مرحله‌ای حکمرانی شبکه‌ای با استفاده از رویکرد فزاینده. *مدیریت دولتی*، ۱۱(۲)، ۲۰۳-۲۳۰.
- رحمانی، ثنا؛ واحدی، سید حسین؛ عابدی‌فرد، لیلا؛ ابراهیمی‌پور، صالح (۱۳۹۷). مکان‌یابی بهینه برای کاهش آسیب‌پذیری شهری بعد از زلزله (مطالعه موردی: شهر بجنورد). *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۱۸(۵۰)، ۱۹۹-۲۱۷.
- رحیمی، محمد؛ افشاری‌پور، نوشین (۱۳۹۷). جانمایی پایگاه‌های پشتیبانی مدیریت بحران با استفاده از تکنیک AHP و GIS (مطالعه موردی: شهر شهربابک). *مجله مخاطرات محیط طبیعی*، ۷(۱۶)، ۶۵-۸۸.

- رضوانی، روح‌الله (۱۳۸۹). تحلیل محتوا. فصلنامه پژوهش، ۲(۱)، ۱۳۷-۱۵۶.
- رفیعیان، مجتبی؛ مطهری، زینب‌السادات (۱۳۹۱). طراحی مدلی برای مطالعه رویکرد مدیریت ریسک بحران اجتماع‌محور. *دوفصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت بحران*، ۱(۱)، ۵-۱۲.
- روشندل اربطانی، طاهر (۱۳۸۸). تدوین الگوی جامع مدیریت بحران با رویکرد نظم و امنیت. *فصلنامه علمی - پژوهشی دانش انتظامی*، ۱۰(۲)، ۶۳-۸۰.
- عرفانی، علیرضا؛ مرادی، حجت‌الله (۱۳۹۵). بررسی عملکرد شورای هماهنگی مدیریت بحران در زلزله استان آذربایجان شرقی سال ۱۳۹۱. *فصلنامه مدیریت بحران*، ۷(۲۷)، ۱۲۹-۱۶۲.
- فیروزپور، آرمین؛ دارائی، مسعود؛ سعدآبادی، علی‌اصغر (۱۳۹۵). الگوسازی رابطه میان رویکرد قابلیت و رویکرد اجتماع‌محور مدیریت بحران. *فصلنامه مطالعات مدیریت شهری*، ۸(۲۵)، ۱-۹.
- قربانی، مهدی؛ عوض‌پور، لیلا؛ سیرمی‌راد، مرضیه (۱۳۹۶). تحلیل سرمایه اجتماعی بهره‌برداران مرتع در راستای مدیریت اجتماع‌محور سرزمین (منطقه مورد مطالعه: شهرستان ریگان، استان کرمان). *نشریه علمی پژوهشی مرتع*، ۱۱(۴)، ۴۳۶-۴۴۵.
- کریم‌میان، زهره؛ محمدی، مهدی؛ قاضی نوری، سید سپهر (۱۳۹۸). طبقه‌بندی ویژگی‌های حکمرانی از طریق شبکه‌های خطمشی با استفاده از روش فراترکیب. *مدیریت دولتی*، ۱۱(۳)، ۳۷۶-۴۰۲.
- کریمی، خدیجه (۱۳۹۶). نقش مدیریت بحران در دگرگونی فضایی سکونتگاه‌های روستایی، مورد مطالعه: شهرستان ارومیه. رساله دکتری، دانشگاه خوارزمی.
- کریمی، خدیجه؛ تقی‌لو، علی اکبر (۱۳۹۹). مدیریت بحران اجتماع‌محور به سوی توسعه پایدار. *فصلنامه دانش پیشگیری و مدیریت بحران*، ۱۰(۱)، ۵۹-۷۳.
- کلانتری خلیل‌آباد، حسین؛ مهدوی، سیده مریم؛ فلاح علی‌آبادی، سعید (۱۳۹۱). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در کاهش خطر زلزله در بافت تاریخی یزد (مطالعه موردی محله فهادان). *فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، ۹، ۵-۱۴.
- کیخا، عالمه؛ شهرکی، زهره؛ حدادی، ابراهیم؛ نوری دلاوری، محسن (۱۳۹۷). نقش آموزش‌های همگانی جمعیت هلال احمر در مدیریت بحران شهری. *فصلنامه علمی - پژوهشی امداد و نجات*، ۱۰(۳۸)، ۱-۱۸.
- محرابی، ناهید (۱۳۹۳). نقش کاربردی ابزارهای فناوری ارتباطات و اطلاعات در مدیریت بحران. *مجله دانشکده پیراپزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران*، ۹(۱)، ۴۸-۵۳.
- محمدی، علیرضا (۱۳۸۸). ظرفیت‌سازی اجتماع‌محور: پشتوانه ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی. *نشریه شهرسازی و معماری هفت شهر*، ۲(۲۹ و ۳۰)، ۹۷-۱۱۳.
- محمودی سفیدکوهی، عقیل؛ رسولی، سید حسن (۱۳۹۶). سنجش و ارزیابی کاهش خطرهای زلزله با تأکید بر تاب‌آوری شهری. *فصلنامه پژوهش‌های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی*، ۱(۱۰)، ۲۲۷-۲۶۳.

- مطهری، زینب‌السادات؛ رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۵). تبیین مدلی به‌منظور ارتقای مدیریت خطر بحران با رویکرد اجتماع‌محور، نمونه موردی: یکی از اجتماعات محلی تهران. *فصلنامه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر*، ۹(۱۷)، ۳۸۹-۴۰۱.
- نظری، محسن و دستار، حسین. (۱۳۹۷). عوامل تعیین‌کننده تصویر قیمتی فروشگاه‌ها: رهیافت فراترکیب. *فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات بازاریابی نوین*، ۸(۱)، ۱-۲۰.

References

- Adger, W. N. (2010). Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography*, 24(3), 347-364.
- Ahmadi, I. (2015). Role of media on crisis management. *Exploratory Studies in Law and Management*, 2(3), 190-197.
- Alparslan, E., Ince, F., Erkan, B., Aydoner, C., Ozen, H., Donertas, A., Ergintav, S., Yagsan, F., Zaterogullari, A., & Eroglu, I., (2008). A GIS model for settlement suitability regarding disaster mitigation, a case study in Bolu Turkey. *Engineering Geology*, 96(3), 126-14.
- Arghan, A. (2016). Investigating the location of crisis management centers in order to achieve a strategic model (Case study: District 8 of Tehran). *Journal of New Attitudes in Human Geography*, 9(1), 169-186. (in Persian)
- Asghar, S., Alahakoon, D., & Churilov, L. (2006). A comprehensive conceptual model for disaster management. *Journal of Humanitarian Assistance*, Published at the Department of Peace Studies, University of Bradford, UK, 1-15.
- Azadian, Sh., Shirali, Gh. A., & Saki, A. (2014). Designing a Questionnaire to Assess Crisis Management Based on a Resilience Engineering Approach Jundishapur. *Journal of Health Sciences*, 6(1), 245-256.
- Bado, V. B., & Bationo, A. (2018). Chapter One - Integrated Management of Soil Fertility and Land Resources in Sub-Saharan Africa: Involving Local Communities. *Advances in Agronomy*, 150, 1-33.
- Bakx, M. (2012). *The role of social media in crisis communication from a democratic perspective*. Master Thesis of Public Administration, University of Twente.
- Barrett, C. B., & Sahn, D. E. (2001). *Food policy in crisis management*. Available at SSRN 611067.
- Baubion, C. (2013). The role of media in crisis management. *Animal Ecology*, 45, 791-816.
- Bernstein, J. (2011). *Manager's Guide to Crisis Management*. McGraw-Hill.
- Bruneau, M., Chang, S. E., Eguchi, R. T., & Lee, G. C. (2003). A framework to quantitatively assess and enhance the seismic resilience of communities. *Earthquake Spectra*, 19(4), 733-752.

- Cartier, E. A., & Taylor, L. L. (2020). Living in a wildfire: The relationship between crisis management and community resilience in a tourism-based destination. *Tourism Management Perspectives*, 34, 1-12.
- Chan, J. C. (2014). The role of social media in crisis preparedness, response and recovery. *Public Relations Research*, 8(4), 279-295.
- Chandra, A., Acosta, J., Stern, S., Uscher-Pines, L. & Williams, M. V. (2011). Building community resilience to disasters: a way forward to enhance national health security. *Rand Corporation*, 1-104.
- Coles, J. R. (2011). *The Disaster Risk Reduction Educational Program for Primary Schools in the City of Tshwane: a Critical Analysis*. Available in: <http://hdl.handle.net/10394/8071>.
- Coombs, W. T., & Laufer, D. (2018). Global Crisis Management – Current Research and Future Directions. *Journal of International Management*, 24(3), 1-5.
- Coppola, D. P. (2007). *Introduction to International Disaster Management*, Oxford, UK: Butterworth, Heinemann, Burlington.
- Cutter, S. L., Barnes, L., Berry, M., Burton, Ch., Eans, E., Tate, E., Webb, J. (2008). A place-based model for understanding community resilience to natural disasters. *Global Environmental Change*, 18(4), 598-606.
- Cutter, S. L., Burton, Ch. G., & Emrich, Ch. T. (2010). Disaster resilience indicators for benchmarking baseline conditions. *Homeland Security and Emergency Management*, 7(1), 1-22.
- Deghati, A., Yaghoubi, N.M., Kamaliyan, A.R., & Dehghani, M. (2019). Providing Step-by-Step Model of Network Governance Using Meta-Synthesis, *Journal of Public Administration*, 11(2), 203-230. (in Persian)
- EM-DAT (2014). *The OFDA/CRED International Disaster Database*. Available in: www.em-dat.net-University Catholique de Louvain, Brussels, Belgium.
- Erfani, A. R., & Moradi, H. A. (2016). Investigating the performance of the Crisis Management Coordination Council in the earthquake of East Azerbaijan province in 2012. *Journal of Crisis Management*, 7(27), 129-162. (in Persian)
- Ernstson, H., Van Der Leeuw, S. E., Redman, C. L., Meffert, D. J., Davis, G., Alfsen, C. & Elmqvist, T. (2010). Urban transitions: on urban resilience and human-dominated ecosystems. *Ambio*, 39, 531-545.
- Fagel, M. J. (2014). *Crisis Management and Emergency Planning: Preparing for Today's Challenges*. CRC Press Taylor and Francis Group, 502.
- Falk, K. (2003). *Preparing for disaster: A community-based approach*, 2nd rev. Danish Red Cross, Copenhagen.
- Falk, K. (2013). *Preparing for Disaster: A Community Based Approach*, 2nd Rev. Danish Red Cross, Copenhagen.
- Firouzpour, A., Darayi, M., & Sadabadi, A.A. (2016). Modeling the relationship between

- capability and community approach, crisis management focus. *Journal of Urban Management Studies*, 8(25), 1-9. (in Persian)
- Folke, C. (2006). Resilience: the emergence of a perspective for social ecological systems analyses. *Global Environmental Change*, 16(3), 253–267.
- Ghassabi, F., & Zare-Farashbandi, F. (2015). The role of media in crisis management: A case study of Azarbayejan earthquake. *International Journal of Health System and Disaster Management*, 3(2), 95-102.
- Ghorbani, M., Avazpour, L., & Sirmirad, M. (2017). Analysis of social capital of rangeland users in order to manage the community and land-based (study area: Reagan County, Kerman Province). *Rangeland Scientific Research Journal*, 4(11), 436-445. (in Persian)
- Hamidovic, H. (2012). An Introduction to Crisis Management. *ISACA Journal*, 5, 1-4.
- Herzog, R. J. (2007). A model of natural disaster administration: Naming and framing theory and reality. *Administrative Theory & Praxis*, 29(4), 586-604.
- Hong, L., & Xiaohua, Zh. (2011). *Study on Location Selection of Multi-Objective Emergency Logistics Center based on AHP*. Published by Elsevier Ltd Open access under CC BY-NC-ND License, 1-4.
- Huang, K., Jiang, Y., Yuan, Y., & Zhao, L. (2015). Modeling multiple humanitarian objectives in emergency response to large-scale disasters. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 75, 1-17.
- Jaques, T. (2007). Issue Management and Crisis Management: An integrated, Non-linear, Relational Construct. *Public Relations Review*, 32(2), 147-157.
- Kalantari-Khalil-Abad, H., Mahdaviye, S. M., & Falah-Ali-Abad, S. (2012). Investigating the role of social capital in reducing earthquake risk in the historical context of Yazd (Case study of Fahadan neighborhood). *Journal of Iranian Islamic city studies*, 9, 5-14. (in Persian)
- Kar, B., & Hodgson, M. E. (2008). A GIS-Based Model to Determine Site Suitability of Emergency Evacuation Shelters. *Transactions in GIS*, 12(2), 227-248.
- Karimi, Kh. (2017). *The role of crisis management in the spatial transformation of rural settlements, studied: Urmia City*. Ph.D Thesis, Kharazmi University. (in Persian)
- Karimi, Kh., & Taghilou, A. A. (2020). Community-centered crisis management towards sustainable development. *Journal of Knowledge of crisis prevention and management*, 10(1), 59-73. (in Persian)
- Karim-Miyan, Z., Mohammadi, M., & Ghazi-nouri, S. S. (2017). Classification of governance features through policy networks using the hybrid method. *Journal of Public Administration*, 11(3), 376-402. (in Persian)
- Keikha, A., Shahraki, Z., Hadadi, E.M., & Nouri Delaveri, M. (2018). The role of public education of the Red Crescent Society in urban crisis management. *Journal of Relief and Rescue*, 10(38), 1-18. (in Persian)

- Kilci F. (2012). *A Decision Support System for Shelter Site Selection with GIS Integration: Case Study: Turkey*, A Master Thesis for Bilkent University.
- Laufer, D. (2015). Emerging issues in crisis management. *Business Horizons*, 58(2), 135–234.
- Lixin, L., & Junxue, Z. (2011). An analysis on disasters management system in China. *Natural Hazards*, 60(2), 1-15.
- Maguire, B. & P. C. Hagen (2007). Disasters and communities: understanding social resilience. *The Australian Journal of Emergency Management*, 22(2), 16-20.
- Mahmoudi SefidKouhi, A., & Rasouli, S.H. (2017). Measurement and assessment of earthquake risk reduction with emphasis on urban resilience. *Journal of Modern Research in Geographical Sciences, Architecture and Urban Planning*, 1(10), 227-263. (in Persian)
- Manyena, S. B (2006). The concept of resilience revisited. *Disaster*, 30(4), 434-450.
- Mehrabi. N. (2014). The practical role of communication and information technology tools in crisis management. *Journal of the School of Paramedical Medicine, Army of the Islamic Republic of Iran*, 9(1), 48-53. (in Persian)
- MG, K. (2018). The Impact of Strategic Planning on Crisis Management Styles in the 5-Star Hotels. *Journal of Hotel & Business Management*, 7(1), 1-9.
- Mohammadi, A.R. (1999). Community Capacity Building: Supports the organization of informal settlements. *Haft Shahr Urban Planning and Architecture Magazine*, 2(29 & 30), 97-113. (in Persian)
- Morales, M., & Lorena, A. (2006). *Urban disaster management: A case study of earthquake risk assessment in cartago*, Costa Rica. ITC & University of Utrecht.
- Morrow, B. H. (2008). *Community resilience: A social justice perspective*. CARRI Research Report Oak Ridge, TN.
- Motahari, Z.S., & Rafieiyan, M. (2015). Explaining a model for promoting crisis risk management with a community-based approach, case study: One of Tehran's local communities. *Journal of Arman-Shahr Architecture and Urban Planning*, 9(17), 389-401. (in Persian)
- Mousavi, S.R., Rashedi, H., & Nabi Bidhendi, Gh. (2018). Role of Crisis Management in Reducing Socio-Psychological Vulnerabilities after Natural Disasters (Case Study: Citizens of Bam City). *Environmental Energy and Economic Research*, 2(3), 187-196.
- Mukhopadhyay, B. & Bhattacharjee, B. (2015). Use of Information Technology in Emergency and Disaster Management. *American Journal of Environmental Protection*, 4(2), 101-104.
- Nappi M, & Souza J. (2014). Disaster Management: Hierarchical Structuring Criteria for Selection and Location of Temporary Shelters. *Journal of the International Society for the Prevention and Mitigation of Natural Hazards*, 75(3), 1-23.
- Nazari, M., & Dastar, H. (2018). The determinants of the pricing of a supermarket: an over-the-top approach. *Journal of Research in New Marketing Research*, 8(1), 1-20. (in Persian)

- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wych, K. F. & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychol*, 14, 127-150.
- Pakbaz-Khosroshahi, A. (2018). Designing a crisis management model in the media. *Journal of Media*, 29(3), 125-146. (in Persian)
- Patterson, O., Weil, F., & Patel, K. (2010). The Role of Community in Disaster Response: Conceptual Models. *Popul Res Policy Rev*, 29, 127-141.
- Pendall, R., Theodos, B. & Franks, K. (2012). Vulnerable people, precarious housing, and regional resilience: an exploratory analysis. *Housing Policy Debate*, 22, 271-296.
- Pietrzak, R. H., Tracy, M., Galea, S., Kilpatrick, D. G., Ruggiero, K. J., Hamblen, J. L., Southwick, S. M. & Norris, F. H. (2012). Resilience in the face of disaster: prevalence and longitudinal course of mental disorders following hurricane Ike. *PLoS One*, 7, 1-14.
- Plough, A., Fielding, J. E., Chandra, A., Williams, M., Eisenman, D., Wells, K. B., Law, G. Y., Fogleman, S. & Magaña, A. (2013). Building community disaster resilience: perspectives from a large urban county department of public health. *American journal of public health*, 103(7), 1190-1197.
- Pour-Ezzat, A.A., Firouzpour, A., & Sadabadi, A.A. (2013). Study and compare the community approach, crisis management focus in selected countries. *Journal of Public Organization Management*, 1(2), 38-52. (in Persian)
- Pour-Mousavi, S.M., Darayi, M., Firouzpour, A., & Sadabadi, A.A. (2013). Future-research approach to developing a super-critical crisis management strategy with an emphasis on community-centered. *Journal of Crisis Prevention and Management Knowledge*, 9(1), 31-39. (in Persian)
- Rabiul Islam, M., Ingham, V., Hicks, J., & Kelly, E. (2018). From coping to adaptation: Flooding and the role of local knowledge in Bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 28, 531-538.
- Rafieyan, M., & Motahari, Z.S. (2015). Designing a model for studying the risk management approach of community crisis. *Scientific-Research Quarterly Journal of Crisis Management*, 1(1), 5-12. (in Persian)
- Rahimi, M., & Afsharifard, N. (2018). Deployment of crisis management support bases using AHP and GIS techniques; (Case study: Shahr-e Babak city). *Natural Environment Hazards Magazine*, 7(16), 65-88. (in Persian)
- Rahmani, S., Vahedi, S. H., Abedifard, L., & Ebrahimipour, S. (2018). Optimal location to reduce post-earthquake urban vulnerability (Case study: Bojnourd city). *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*, 18(50), 199-217. (in Persian)
- Rezvani, R. A. (2010). Content analysis. *Journal of Research*, 2(1), 137-156. (in Persian)
- Robert, B., Lajitha, Ch. (2003). A New Approach to Crisis Management. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 10(4), 181-191.

- Roshandel-Abtarani, T. (1999). Editing the comprehensive model of crisis management with an approach to order and security. *Journal of Disciplinary knowledge*, 10(2), 63-80. (in Persian)
- Sherrieb, K., Norris, F. H. & Galea, S. (2010). Measuring capacities for community resilience. *Social Indicators Research*, 99, 227-247.
- Shouqiang, W. (2013). Research on Location for Emergency Logistics Center Based on Node Cost. *Advances in information Sciences and Service Sciences (AISS)*, 5(1), 348-349.
- Silva Avanzi, D. D., Foggiatto, A., Aline dos Santos, V., Deschamps, F., Freitas Rocha Loures, E. D. (2017). A framework for interoperability assessment in crisis Management. *Journal of Industrial Information Integration*, 1-23.
- Soltani, T., Baghianimoghadam, M.H., Ehrampoush, M.H., Baghian, N., & Jafari, A. (2016). Knowledge, Attitude, and Performance of Nurses' Crisis Management in Natural Disasters in Yazd City. *Journal of Community Health Research*, 5(3), 195-201.
- Springgate, B. F., Wennerstrom, A., Meyers, D., Allen, C. E., Vannoy, S. D., Bentham, W. & Wells, K. B. (2011). Building community resilience through mental health infrastructure and training in post-Katrina New Orleans. *Ethnicity & disease*, 21(301), 9-20.
- Sundelius, B. & Hart, P. T. (2013). Crisis management revisited: A new agenda for research, training and capacity building within Europe. *Sundelius, Bengt* 43(3), 444-461.
- T. Ponis, S., & Ntalla, A. (2016). Crisis management practices and approaches: Insights from major supply chain crises. *Procedia Economics and Finance*, 39, 668 – 673.
- Taslimi, M. S., & Alipour, M. (2019). Community-centered crisis management towards sustainable development. *Journal of Public Administration*, 11(1), 122-150. (in Persian)
- Truptil, S., Bénaben, F., Couget, P., Lauras, M., Chapural, V., & Pingaud, H. (2008). Interoperability of Information Systems in Crisis Management: Crisis Modeling and Metamodeling. *Enterprise Interoperability III*, 583-594.
- Tuzkaya, U. R., Yilmazer, K., & Tuzkaya, G. (2015). An Integrated Methodology for Emergency Logistics Centers Location Selection Problem and Its Application for the Turkey Case. *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 2(1), 121-144.
- UNISDR (2008). Global Facility for Disaster Reduction and Recovery: A Partnership for Accelerated Disaster Recovery in High-Risk Countries. The World Bank, 1-80.
- Vale, L. J., & Campanella T. J. (2005). *The Resilient City: How Modern Cites Recover from Disaster-* Axioms of resilience, Oxford University PreElon.1989.
- Wein, A. & Rose, A. (2011). Economic resilience lessons from the ShakeOut earthquake scenario. *Earthquake Spectra*, 27(2), 559-573.
- Wojciechowicz, W., Zych, J., & Hołubowicz, W. (2012). Information and Communication Technology and Crisis Management. *Technical Sciences*, 15(1), 102-110.